

PERISCOPE SCHETSATELIER

Interreg
North Sea Region
PERISCOPE

European Regional Development Fund










EUROPEAN UNION



Egbert Dommerholt & Derwin Schorren

Periscope schetsatelier

Inhoud

INLEIDING	4	
Dagblad van het Noorden 16 april 2018	5	
Hoe moet Groningen er in 2050 uitzien? Kom met voorstellen (Gea Meulema)	5	
Selectie uit brieven	7	
Stitswerd, 31 maart 2050	7	
In 2050 Groningen één grote CO ₂ 'sink'	9	
GRONINGEN 2050	11	
Groningen, nu en in 2050	12	
Middelstum 5 juli 2050	13	
Brief uit 2050	14	
Visie provincie Groningen 2050	15	
VerBorgen Schatten	17	
Een reis naar voren!	18	
Geen <i>krimp</i> maar <i>kracht</i>	19	
Geachte heren Schorren en Dommerholt	21	
Onderdendam, 9 juli 2050	22	
De methode Schetsatelier	24	
SCHETSATELIER	25	
SCHETSRONDE 1	26	
TEAM JOCHEM	26	
TEAM NANNE	29	
SCHETSRONDE 2	30	
TEAM JOCHEM	31	
TEAM NANNE	32	
EVALUATIE	35	
Deelnemers	36	
Product: Schetsboek	36	
Vervolg op het schetsatelier	37	
Prototyping	37	
Broedplaats naar een Inclusieve Economie	37	
De BUBO-methode en het PERISCOPE-project	38	
Samenvatting van de mogelijkheden tot ondernemen	39	
Bedrijventerreinen	39	
Dynamiek	40	

Periscope schetsatelier

Ecologie	40
Van landbouwgrond tot bos.....	41
Gezondheidszorg	41
Right To Roam	42
Lazy openbaar vervoer	42
Technologie en ambacht	43
Van Stee naar Stay.....	43
Historie inzetten ten behoeve van klimaatbeheersing	44
Vernatting (kan worden uitgevoerd in combinatie met andere Business Opportunities	44
Windmolens op zee.....	45
Bijlage 1 Schetsen.....	46
Bijlage 2 Het klaverblad model.....	54
Bijlage 3 De Bijenkorf	55



Periscope schetsatelier

INLEIDING

Op 10 juli 2018 vond op Boerderij De Diek'n te Zeerijp in opdracht van Kenniscentrum Biobased Economy (KCBBE) van de Hanzehogeschool Groningen een schetsatelier plaats.

Het atelier, dat onder leiding stond van landschapsarchitect Wim Boetze, was een pilot, beoogd om uitvoering te geven aan het Europese Interreg programma **North Sea Periscope**¹. Hierin maken zes Noordzeelanden (Denemarken, Duitsland, Nederland, Noorwegen, Verenigd Koninkrijk en Zweden) een start voor een permanent innovatieplatform voor nieuwe duurzame ondernemersontwikkelingen (business opportunities) binnen de Noordzeeregio's. De vraag die het programma gaat beantwoorden is welke mogelijkheden voor nieuwe business er zijn in de Noordzeeregio. Het uiteindelijke resultaat is een platform dat voorziet in innovaties en instrumenten op het gebied van financiën, beleid en innovatiewerkplaatsen.

Methode Bottom-Up Business Opportunity (BUBO)

Binnen North Sea Periscope werkt de Hanzehogeschool aan het onderzoeken van business opportunities met behulp van de methode Business Opportunities Bottom-Up. Waar partnerorganisaties (de landen zojuist genoemd) de ideeën voor innovatiemogelijkheden bij stakeholders (bedrijven, instellingen, fondsen, lokale autoriteiten e.d.) ophalen, doet de Hanzehogeschool dat **bottom-up**: bij de mensen die in het gebied wonen. Door in te haken en aan te sluiten bij de lokale bevolking wordt een rijke bron van kennis en inspiratieve plannen aangeboord.

Periscope Groningen

Binnen het overkoepelende North Sea Periscope zoekt de Hanzehogeschool bottom-up naar de waarden van waaruit voor de provincie Groningen business opportunities ontwikkeld kunnen worden. Daarbij gaat het niet op de eerste plaats om financiële waarden – al speelt kostendekking uiteraard wel een belangrijke rol – maar veeleer om sociale en ecologische waarden. Wat verbindt mensen, waar voelen ze zich 'senang' bij, waar willen ze voor staan, wat vinden ze belangrijk voor hun kinderen en kleinkinderen?

De eerste stap is het vinden van de gemeenschappelijke waarden. De tweede stap is de *ont-wikkeling* daarvan tot duurzame ideeën en ondernemerschap, in gezamenlijkheid met kennisinstellingen, overheden en bedrijfsleven.

Aanleiding voor het houden van een schetsatelier

April jl. riep de Hanzehogeschool, in het kader van Periscope, lezers van het *Dagblad van het Noorden* op zich een toekomstbeeld te vormen van de provincie Groningen anno 2050. Ongeremd door veronderstelde onmogelijkheden, zoals wet- en regelgeving, gebrek aan kennis, etc. konden ze hun visie in briefvorm toesturen aan de projectleiders van Periscope. Een aantal brieven schrijvers werd vervolgens uitgenodigd voor een schetsatelier.

Hieronder het artikel uit het Dagblad van het Noorden (16 april 2018).

¹ PERISCOPE is een afkorting van Platform for Expanding Regional Innovation SCOPE for blue growth

Dagblad van het Noorden 16 april 2018

Hoe moet Groningen er in 2050 uitzien? Kom met voorstellen (Gea Meulema)



Hoe moet de provincie Groningen er in 2050 uitzien? De Hanzehogeschool roept alle inwoners op hun visie daarover op papier te zetten. De beste voorstellen wil ze werkelijkheid laten worden.

„Iedereen heeft wel een idee wat ze het beste voor hun kinderen vinden”, zeggen Egbert Dommerholt en Derwin Schorren van de Hanzehogeschool. „Ze hebben een droom van hoe Groningen er in 2050 voor hun kinderen uit zou moeten zien. Wij zeggen: droom die droom.”

Windmolenparken

Ze roepen alle Groningers op hun visie voor over dertig jaar op papier te zetten. Hoe ziet hun ideale Groningen er dan uit? Inwoners wordt gevraagd hun plannen op circa twee A-viertjes te zetten. Het kan gaan over zorg, onderwijs, digitalisering, huisvesting, duurzaamheid... noem maar op. „Stel je wilt rust en ruimte en je wilt voorop lopen op het gebied van energie. Hoe combineer je dat dan?”, geeft Schorren een voorbeeld. „Windmolenparken passen daar waarschijnlijk niet in, maar wat dan wel?”

Leefbaarheid

Schorren en Dommerholt horen het graag want ze hopen dat Groningers met visies komen waar ze nog nooit aan hebben gedacht. „In Groningen wonen creatieve en intelligente mensen die komen vast met geweldige ideeën.” Het moet leiden tot revolutionaire concepten voor een toekomstig leefbaar Groningen.

Provincie Groningen

Van alle toekomstvisies die binnen komen, wil de Hanzehogeschool een lijvig boekwerk maken. „Die schenken we aan de provincie zodat zij weten wat er leeft en zij kunnen daar hun voordeel mee doen.” Maar belangrijker is dat twintig originele en aansprekende plannen nader worden uitgewerkt. „We nemen met de opsteller die toekomstdroom onder de loep. Samen redeneren we terug: als we dat in het jaar 2050 willen bereiken wat is daar nu dan voor nodig? Wat moeten en kunnen we nu doen om dat te verwezenlijken?”

Hanzehogeschool

De inwoners die deze visies hebben bedacht, krijgen volop zeggenschap en verder leveren medewerkers en studenten van de Hanzehogeschool een bijdrage. Gekeken wordt hoe de plannen tot bedrijvigheid kunnen leiden en hoe het werkgelegenheid kan opleveren. „Want aan het eind van de dag moet er in Groningen wel geld worden verdiend.”

Draagvlak

Voorheen bedachten beleidsmakers plannen voor een dorp, regio of provincie en was het *top down*. Deze wijze van werken is *bottom-up*, van onder af. „Dat leidt gelijk tot veel meer draagvlak”, zegt Schorren.

Inwoners die mee willen doen, kunnen dat alleen op persoonlijke titel en niet namens een organisaties.

Periscope

Mensen die het niet goed op papier kunnen verwoorden, kunnen het ook vloggen of filmen. Inzendingen kunnen tot 7 mei naar mailadres: periscope@org.hanze.nl

Periscope schetsatelier

Selectie uit brieven

Stitswerd, 31 maart 2050

Hoi pappa,

Fijn dat jij en mam eergisteren samen met Nanke en alle aanhang en kids op mijn verjaardag waren. Ik word volgend jaar al weer 50..!

Dank zij jouw verhalen werd ik weer mijn pubertijd ingetrokken. Ik was zo'n 16 jaar toen jij al een tijd bezig was om die aardbevingen in Groningen te stoppen. Wat



een ontzettend idiote en vernederende tijd moet dat voor jou en alle Groningers zijn geweest! Ik herinner mij nog een enorme fakkeloptocht in stad Groningen. En jij had toen nog haar. Ik herinner me ook nog de latere bezetting van de NAM-locaties in het hele land en de totale ontregeling van het verkeer in de Randstad door gezamenlijke acties van Groninger boeren, burgers en buitenlui. Zo'n massale opstand van een bepaald landsdeel kende haar gelijke niet in de geschiedenis. Indrukwekkend! Achteraf was dat het ultieme moment waarop de oneigenlijke macht van de Staat en de Shell voorgoed getemd werd.

Ik word 50 en jij was in deze tijd al 50 plus. De tijd vliegt. Maar het jaar 2030 staat me nog helder op het netvlies. Ik was net bevallen van mijn eerste kind en ik verhuisde, na een poos in het buitenland te hebben vertoeft, weer naar Midden Friesland. Best handig trouwens dat ze de provincie Groningen in 2025 om hebben gedoopt tot Midden Friesland... Maar toch jammer dat de naamsverandering door de gasperikelen en het daardoor verkregen slechte imago nodig was. Maar zoals nu blijkt is het ook wel een logische naamsverandering gebleken, omdat wij als grootleveranciers van energie en van alles dat met voedsel te maken heeft – samen met Ost Friesland én onze oude vertrouwde Friese burens - nu weer een groot, krachtig en autonoom Fries (wadden)gebied vormen: de Friese Waddengordel.

In het 2500-jarig bestaan van voormalig Groningen ging het vanaf de oprichting van de wierden (terpen) alleen maar voorspoedig met dit oude cultuurlandschap. Het gasdebacle aan het begin van deze eeuw had zeer negatieve kanten (daar weet jij alles van pa...) maar zorgde er ook voor dat Groningers vanuit een ander perspectief naar zaken begonnen te kijken. Waarom die afhankelijkheid van die Hollandse provincies? Prachtig zoals de trots toch ging zegevieren en de Groningers in opstand kwamen tegen de regenteske benadering van de Hollandse heren. Midden Friesland had daarbij het geluk dat Holland het voormalig Groningen liever kwijt dan rijk was. Anders zou er nog bloed zijn vergoten, leer mij die Groningers kennen. Met de miljarden aan compensatie (helaas moest dat geld via het Internationaal Gerechtshof worden opgeëist) konden wij, samen met onze Friese burens, beginnen aan de wederopbouw van de Friese Waddengordel en aan de revitalisering van onze Friese ondernemingsdrang, waar we 1500 jaar geleden al beroemd en berucht om waren. Voormalig Groningen beweegt niet meer maar bruist daarentegen zoals nooit tevoren.

En dat kan ik weten pa. Nu ik weer in mijn ouderlijk huis mag wonen en jullie een goed leven hebben dicht bij Stitswerd, ben ik zo blij dat de afgelopen honderd jaar de oude provincie Groningen niet is mee genomen in de 'vaart der volkeren' en dat na het gasdebacle aan het einde van de jaren tien, hier geen 'vernieuwers' of andere ego's werden ingevlogen om de zeldzame rust in ruimte en open luchten de vernieling in te helpen. Ik ben zo blij dat jullie toen, in mijn puber tijd, beseften dat er soms niets mis is met een goed soort conservatisme.

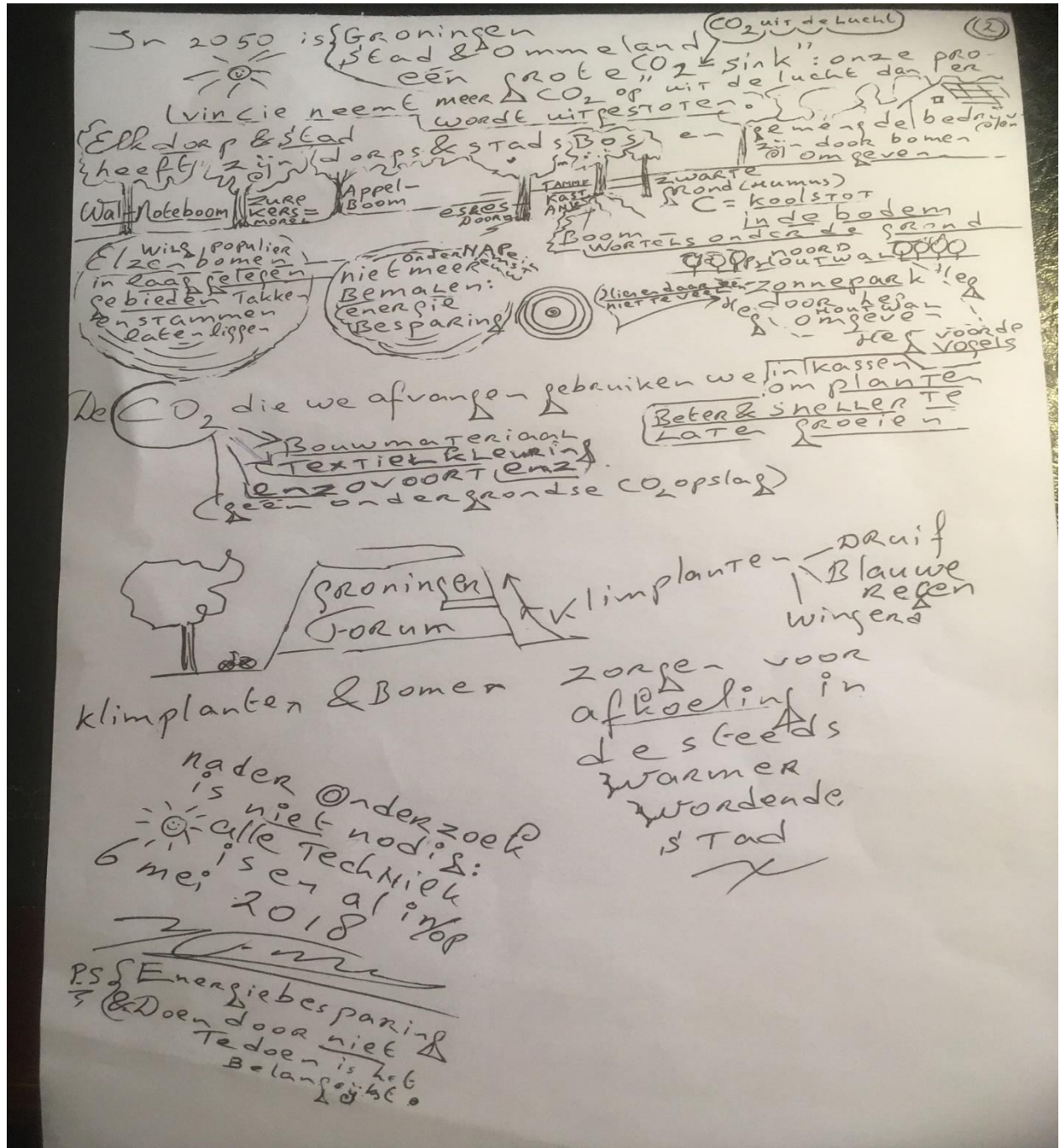
En ik ben er zo trots op dat wij binnen de Friese Waddengordel, dat zich strekt van Harlingen tot Willemshaven, geheel zelfvoorzienend zijn. Dat wij zelf onze grootste afnemers zijn en dat goederenstromen tot een minimum beperkt zijn. Dat kleinschaligheid de kern is van onze samenleving en dat geld als enige waarde haar glans heeft verloren.

'Kon minder' zou een oude Groninger zeggen. Vandaag weet de Midden Fries het; het moest en het kan inderdaad met minder. En we worden er hier niet minder gelukkig door.

Tot binnenkort maar weer ouwe, xxx, Merlijne

Periscope schetsatelier

In 2050 Groningen één grote CO₂ 'sink'



Jan

zonnepanelen
 Wind op zee
 elektriciteit
 Energiebesparing
 trein
 panden fiets
 stad & omland
 Groningen
 op H_2 (waterstof) als energiebron.
 Deze H_2 produceren we met duurzaam opgewekte elektriciteit door elektrolyse van water (H_2O) aan waterstof (H_2).
 Ons gasnet moeten we dan aanpassen aan H_2 en zuurstof (O_2).
 Elektrolyse: hierin wordt H_2O gesplitst in H_2 en zuurstof (O_2).
 Bijvoorbeeld in de Auto Accu.
 Hetzelfde gaan we doen met onze gasgestookte CV-ketel van de toekomst: elektriciteit wordt omgezet in waterstof (H_2) gas (de veiligheid staat uiteraard wel voorop).
 Onze kolencentrales zijn in 2050 al 30 jaar dicht & omgebouwd voor de productie van H_2 (als eerste de Nuon-centrale).
 Over de Noordzee varen schepen met H_2 (vloeibare waterstof) afkomstig uit zonnige landen o.a. Australië, Saudi-Arabië.
 Net zoals er nu LNG schepen zijn met vloeibaar aardgas.
 En lippen in 2050
 de Lijden-karabines
 de Lijden DOLLARD
 papier-
 A4Tjes van
 MEKEL
 E-mail
 groningen@gmail.com

30 jaar eerder leeft men de pellet-kachel subsidies & effect i.v.m. het negatieve effect op het broeikas effect: er komt door pellet & houtstook veel meer CO_2 in de atmosfeer waardoor het op aarde steeds warmer wordt (een boom doet er minimaal 30 jaar over om te groeien).

Periscope schetsatelier

GRONINGEN 2050

Krimp, vergrijzing, aardbevingen, klimaatveranderingen – we zitten er anno 2018 middenin. En velen verwachten van de overheid dat ze het voortouw neemt in het oplossen van al deze complexe en vastgelopen zaken.

Maar als één ding duidelijk wordt, dan is dat de politiek doorgaans achter de feiten aanloopt.

Kijk bijvoorbeeld naar de ontwikkelingen in de landbouw. Zestig jaar lang stond de Nederlandse landbouw in het teken van schaalvergroting. ‘Nooit meer honger’ werd de leus na de Tweede Wereldoorlog. Om aan die eis te voldoen werd een grootscheeps offensief ingezet: ongekend is de schaal waarop en het tempo waarin het boerenbedrijf generationaliseerd werd.

En het moet gezegd worden: deze strategie van schaalvergroting heeft voor een enorme vooruitgang gezorgd. De productiecijfers stegen tot fabelachtige hoogten en Nederland is tegenwoordig de tweede landbouwexporteur ter wereld.

De paradox is dat veel boeren al lange tijd diep in de problemen zitten. Je kunt geen krant opslaan of het gaat over landschapspijn, leegstand van boerderijen, fosfaatproblematiek en ga zo maar door. In 2015 werd het Europese melkquotum afgeschaft. Vanaf dat moment ging bij veel boeren de ‘vlag uit’. Ze vergrootten hun stallen om meer melk te kunnen produceren. De overheid greep niet in. Nu, twee jaar later blijkt dat er veel te veel mest wordt geproduceerd en pas nu komt de overheid met maatregelen: boeren moeten hun veestapel terugdringen. Voor veel boeren die een forse investering hebben gedaan is dit de nekslag voor hun bedrijf.

Elke keer weer blijkt dat de landbouw in de fuik van de schaalvergroting loopt. Elke keer weer komt de politiek te laat.

Trekken we het verhaal door naar de fossiele brandstoffen, dan zijn er overeenkomsten te ontdekken. Olie, kolen en gas hebben in de twintigste eeuw voor enorme vooruitgang gezorgd. Maar er is momenteel geen verstandige politicus die zal beweren dat dit nog langer de weg voorwaarts is. Echter, het kwaad is al geschied: Groningen trilt op zijn grondvesten.

‘Je kunt een probleem niet oplossen vanuit hetzelfde soort denken dat tot het probleem heeft geleid’, schreef Albert Einstein.

Het aanboren van hernieuwde bronnen is noodzakelijk. Een grote club van mensen is al bezig om de coulissen te verzetten, om zich te oriënteren op innovatie in de zorg, in de mobiliteit, in de energievoorziening, in de landbouw. Krachten worden gebundeld in coöperaties.

De denkers en doeners, de betrokken burgers en ondernemers die niet wachten op de politiek, maar vóór de troepen uitlopen en de zorg terughalen naar de gemeenschap, de agrarische sector nieuwe impulsen geven, de met sloop bedreigde karakteristieke gebouwen nieuw leven inblazen, nieuwe vormen van bouwen en wonen bedenken en ontwikkelen.

De politiek is van gisteren, het nieuwe ondernemerschap van vandaag en morgen.

Nina

Periscope schetsatelier

Groningen, nu en in 2050

De schoonheid van Groningen vind ik van levensbelang. Groningen is mooi! De Klei, de kerken, de wierden, de gele koolzaadvelden, de rode bakstenen van de eeuwenoude kloosters, de boerderijen met hun verhalen, de als ribfluweel gemaaide akkers, de gigantische overweldigende luchten die we hier allemaal zo goed kunnen zien, de spiegelingen in het Boterdiep, de kronkeling van de zelfgevormde Fivel door het land, de weidevogels met hun jongen in het wat langere gras, de naar het oneindige ploegende trekkers die de zware klei weten te kneden, de rietkragen die zo mooi oranje worden in het najaar, de straffe tegenwind die je altijd hebt wanneer je hem op de fiets trotseert, de mensen die hun verhalen hebben over hoe het hier vroeger aan toe ging, de lage mist in de ochtend uren, de zon die opkomt met zijn eerste stralen vlak over het land scheert en de boerderijen in een oranje fel licht zet, lopen zonder iemand tegen te komen, de historie die het land je verteld als je goed kijkt, liefde voor het land, de boeren als landschapmakers, het wad zo dichtbij, de klei als ie pas geploegd is, de wind die vrij spel heeft, de suikerbieten, de kloostermoppen, het huiskamer café, de toren van het dorp, zij die nooit het dorp uit geweest zijn, de Essen die gekapt zijn, de gele bus over de dijk, de Groningse vlag, het sentiment van de zanger, kan het graan er nog niet af, de melk wagen, wandeling langs de dijk, snel naar huis voor het onweer, Reigers nestelen in een hoge boom, een hek in het land, de sluizen gaan open, het wasgoed van de buurvrouw hangt mooi in de zon te drogen, rood kleurt het zeekraal in de Eemshaven, Mosterdzaad voor de grondverbetering, kip op stok, padden op de weg, schaduw van de wolken op het geschoren veld, meerkoeten nest, schildering in de kerk, bomen spiegelen in een gracht, het land kleurt, een uilenjong krijst, het luiden van de klok, de graven eeuwenoud, de gele kleur van een trekker wiel, stoppels van het pas geoogste mais, het groen van de schuurdeur, de zonsondergang, oesters vers van het Wad, de molen die draait, zelfgemaakte bijenkasten met een fietsband erom, stapelwolken reiken mega hoog, de geur van Fluiterkruid in het voorjaar, de Meidoorn idem, blauw is de klei, de grutto's roepen hun naam, poffert op Noordpolderzijl, Koolzaad op zijn mooist, klaprozen in het graan, en zo kan ik nog wel even doorgaan.

Huib

Periscope schetsatelier



Als het land weer kleur heeft 2013

©Huib van der Stelt

Middelstum 5 juli 2050

Toch wel bijzonder hoe de wereld verandert en dat wij als mensen denken alles te kunnen beheersen. Ik herinner mij dat mij in 2018 gevraagd werd een brief te schrijven over hoe het er in nu uit zou zien. Wat mij zo in die jaren al was opgevallen is dat veranderingen hun tijd nodig hebben en dat mensen met bepaalde ideeën vaak als gekken werden gezien. Zo had je in de jaren zeventig van de vorige eeuw een clubje alternatievelingen in Bostel, “De Twaalf Ambachten” gelieerd aan “De Kleine Aarde” die voorstelden om met windmolens en zonnepanelen duurzaam energie op te gaan wekken. Omdat het duurzamer moest. Ze vertelden hoe je dat zelf kon doen. In die jaren werden ze weggehoond en voor gek verklaard...

Want er was aardgas... erg veel aardgas, en het was erg goedkoop. Mijn ouders lieten in 1972 een huis bouwen, nadat ze 12 jaar in het buitenland gewerkt voor een oliemaatschappij. Mijn vader heeft er nog aan gedacht zijn eigen elektriciteit op te gaan wekken met een op aardgas werkende generator. Dat was goedkoper. Hij wilde ook isolatie in het huis. De architect en de aannemer snapt daar niets van: “Waar was dat nou voor nodig?”. Mijn vader werkte bij de NAM, de toenmalige regering verkochten het aardgas tegen een habbekrats aan andere Europese landen, want er zou toch snel kernenergie komen en dan zou deze brandstof uit de mode zijn.

Ik weet nog dat in 2025 iedereen zonnepanelen op zijn daken had liggen en overal windmolens draaiden. De mensen in Bostel waren in de jaren zeventig “the lonely nuts”, rond 2005 begon zonne-energie in te raken en had je de “early followers”, rond 2020 kreeg het momentum en rond 2030 behoorde je tot de groep van zonderlingen, werd je weggehoond en voor gek verklaard als je nog aardgas aansluiting had. Grappig en bijzonder hoe mensen zich gedragen en hun gedrag verandert!

Terug naar nu. Nu ben ik zo blij dat we anders denken. Dat we een circulaire economie hebben. Gelukkig zijn we af van het groeimodel waar we binnen de oude economie zo'n last van hadden. Er vindt erg veel overleg plaats over wat de consequenties zijn van ons eigen gedrag: voor elkaar en voor het ecosysteem waar we deel vanuit maken. Harmonie en balans zijn de nieuwe woorden binnen het economisch denken. Als voorbeeld: we hebben een hele mooie integratie van technologie met permacultuur landbouw. We leren meer en meer van de natuur, dan dat we, zoals vroeger, de hele tijd bezig waren haar te beheersen en te bestrijden. De biodiversiteit is enorm toegenomen. Mensen zijn gezonder geworden door puurder en gevarieerder voedsel en zijn zich er bewuster van geworden dat zij deel uitmaken van een ecosysteem en er niet boven staan. De medische wetenschap is er achter dat

Periscope schetsatelier

genezing bestaat uit het weer in balans brengen van het lichaam. Mind, body en omgeving zijn één. Preventief in plaats van curatief. Als ik tegenwoordig een arts de vraag stel “Ben je geneesheer of farmacoloog?”, krijg ik een boze reactie: “Wat denk je wel, kom op!, we leven niet meer in 2020 dit is 2050!” In 2020 was gevaarlijker, had meer kans op een dodelijke afloop als je een ziekenhuis bezocht dan dat je in het verkeer begaf.

De commercie, met het verleiden van mensen tot meer consumptie is gelukkig voorbij. In plaats daarvan communiceren we op een zeer open manier met elkaar. Gelijkwaardigheid in plaats van dominantie. Mensen tonen respect voor elkaars gevoelens en behoeftes en houden volledig rekening met behoeftes van al het andere leven, planten en dieren, om hun heen. Onze samenleving bestaat tegenwoordig uit communities, hecht samenwerkende groepen mensen die bij elkaar wonen, van alle leeftijden met een enorme variatie aan vaardigheden en kennis. Binnen deze communities vindt ook het onderwijs plaats. Kinderen hebben de mogelijkheid creatief te zijn en ontwikkelen zich spelenderwijs in hun eigen tempo. Ze leren van elkaar, en vooral ook van anderen, vanuit volledige vrijheid. Er vind veel uitwisseling tussen verschillende communities plaats.

We krijgen de laatste tijd veel bezoek van buitenlandse delegaties. Zij komen inspiratie opdoen over hoe duurzaam onze communities georganiseerd zijn, en hoe het toch komt dat ze hier in Groningen zo gelukkig en blij zijn.

Groet, Vincent

Brief uit 2050.

Waar zijn we in 2050...

Ik geloof dat ik hierin een beetje blokkeer.

Het klinkt wat neerslachtig misschien, maar ik heb een beetje eieren voor m'n geld gekozen.

Een tijdje terug al hoor...

Lange tijd ben ik soms té heftig bezig geweest, in m'n hoofd, met vasthouden,

En met vastleggen, van wat er nog is en ooit verdwijnen zal.

Toen was er geen sprake van een 'rampgebied', ja ik ben ook wel eens opgeschrikt door een knal.

En daarna heen en weer bewegen met schuur en al.

Alleen waren dat toen steeds F16's, die door de geluidsbarrière vlogen...

Meters papier heb ik gevuld met aangezichten, en meters fotorol volgeschoten.

Met, tja, Groningen zoals het was.

Want ook toen wist ik dat alles zou veranderen en geliefde plekjes er later anders uit zouden zien.

Of er helemaal niet meer zouden zijn.

“de ons omringende ruimte is constant onderhevig aan veranderingen, ingegeven door economische belangen of behoefte aan meer woonruimte”, zo ongeveer schreef ik in de begeleidende tekst bij mijn eindexamentekeningen, in 1996 alweer.

Dat is een gegeven, zeker in Nederland en nu ook in Groningen.

Hoewel, meer woonruimte...

De economische belangen prevaleren, ook al zou al het gas op zijn of de kraan definitief dicht zijn.

Groningen is een uithoek, maar wel een uithoek met potentie in een tamelijk vol kikkerlandje.

Waar heb je nog zoveel ruimte voor zo weinig geld.

Daarin loert ook het gevaar, want dit kan tot de (in mijn optiek) verkeerde beslissingen leiden.

Zo is een uithoek snel gevuld met alles wat men elders liever niet wil hebben...

En waarom ik een beetje blokkeer bij de gedachte aan 2050?

Tja, het staat hierboven wel een beetje verhuld opgeschreven.

Periscope schetsatelier

Ik zou het liefst alles behouden waar ik om geef.

En weet ook dat dat bijna onmogelijk is.

Bedacht dat je de patiënt beter kan herinneren zoals 'ie bij volle gezondheid was en niet zoals 'ie met een bleek gezicht aan het infuus ligt.

Het moment dat anderen met je geliefde aan de haal gaan.

Er in gaan snijden, ledematen afhaken en wokkels in het tere gestel lijmen.

Ik moet vaak denken aan de nachtmerrie waarin ik ontwaakte in 1991, het jaar dat ik net in Rottum woonde.

Ik fietste het dorp in, en tot mijn grote schrik en verbazing was er een enorm bouwproject gaande.

Het hele stuk grond van Louwe van der Molen, het ooit afgegraven deel van de wierde, was gevuld met bouwkranen, een vers gestort betonnen skelet voor een hotel van vier verdiepingen hoog, parkeerplaatsen met touringcars ervoor.

De Usquerderweg was verdubbeld om het verkeer in de juiste banen te leiden.

Een rare droom?

Wellicht.

Het gaf voor mij wel een duidelijke grens aan.

Wat ik aanvaardbaar vind, al was in die droom de grens allang overschreden.

Als de grens akelig dicht wordt genaderd, ben ik bereid eieren te kiezen voor m'n geld.

Hopelijk hoeft dat niet, en wordt de patiënt niet al teveel verminkt.

Hinkelend door het leven is prima, als je af en toe een steuntje krijgt.

En gun 'm een rustige ouwe dag, waarin 'ie nog een beetje kan mijmeren over vroeger...

Groet, Erwin

Visie provincie Groningen 2050

Van Stee naar Stay

‘Van Stee naar Stay’. Daarbij wordt het Groningse Stee bedoeld als plek, locatie en Stay als verblijf of logeer.

Het beoogde plan ‘van Stee naar Stay’ houdt in dat men in de provincie op zeer bijzondere plekken kan verblijven. En men kan van plek naar plek trekken. Deze aparte locaties zijn zeer divers. Vooral panden uit het Culturele Erfgoed kunnen hierin betrokken worden, zoals oude boerderijen, molens, borgen, industriële panden en fabrieken. Deze panden dienen dientengevolge geschikt gemaakt te worden als verblijfplaats.

In het geschikt maken kun je onderscheid maken in een luxe uitvoering of in een eenvoudiger uitvoering, zoals een

kampeerboerderij. Of een verblijf waar ook campers terecht kunnen. Op deze manier kunnen bezoekers en toeristen een keuze maken voor een luxer en dus duurder verblijf of een goedkopere.

Het streven is dat het een avontuurlijk geheel wordt, door om de paar dagen steeds van locatie te veranderen. Wie wil er nu niet eerst in een grote oude boerderij in de polder verblijven en daarna in een strokartonfabriek. Het trekken van Stee naar Stay is zeer uiteenlopend en avontuurlijk. Het kan wandelend, op de fiets, met openbaar vervoer, met oude bussen, middels paard en huifkar of met eigen vervoer, bv een camper.

Wat ik beoog met dit plan is het volgende. Het is een enorme opsteker voor de werkgelegenheid in onze provincie. Er moet immers een goede organisatie worden opgezet, wellicht in de vorm van een stichting. Daarnaast een goede marketing en reclamevoering ‘from Stee to Stay’. De voorgestelde panden dienen te worden verworven of gehuurd en moeten geschikt gemaakt en wellicht verbouwd worden om als verblijfplaats te dienen. De bedrijfsvoering moet op poten worden gezet, hetgeen zeer uiteenlopend is met hotel- en horeca-achtige functies. Vanuit de verblijfplekken kunnen allerlei trips naar bezienswaardigheden georganiseerd worden, zoals naar de diverse bekende borgen, musea, bezoek aan één van de Waddeneilanden (bv via de groeiende Eemshaven naar Borkum óf middels een wadlooptocht). Het toerisme kan hiermee sterk worden bevorderd. Ook dit levert weer banen op. Dit plan ‘van Stee naar Stay’ zal de leefbaarheid in de provincie sterk verbeteren. Immers, oude boerderijen en fabrieken zullen weer gebruikt en bewoond worden. Er is weer

reuring, er is meer werkgelegenheid, er is meer avontuur, goed voor de provincie Groningen.

Dit is mijn voorstel in de visie provincie Groningen 2050.

VerBorgen Schatten

Vroeger stonden er in de provincie Groningen vele, vele
borgen en steenhuizen.

Maar de meeste borgen en steenhuizen zijn allang verdwenen, gesloopt. Misschien zijn er wel vijftig of meer van deze Groninger kasteeltjes aanwezig geweest! Zoals de borg Ewsum bij Middelstum bijvoorbeeld, of Dijksterhuis bij Pieterburen.

Gelukkig zijn er nog enkele van deze fraaie bouwwerken overgebleven. Denk bv maar aan de Menckemaborg, Fraylemaborg en Verhildersum.

In het project **VerBorgen Schatten** worden deze verdwenen borgen en steenhuizen weer op de kaart gezet! En zichtbaar gemaakt!

Zichtbaar gemaakt op verschillende manieren! Deels door 'herbouw' middels fragiele staalskeletten. Deels 's avonds door driedimensionale projecties. Deels middels mystieke 'Cristo'-achtige sculpturen.

Ook worden de bijbehorende borgterreinen opgeknapt en soms in oude staat hersteld.

Zowel bij de nieuwe borgen en steenhuizen alsook bij de bestaande worden culturele en kunstzinnige manifestaties gehouden, die nationaal en internationaal de aandacht trekken. Vergelijkbaar met de 'Documenta' in Kassel en met Oerol op Terschelling.

Via een prachtige route door de provincie Groningen kunnen zowel op de fiets, met de boot, met het openbaar vervoer, alsmede met oude Groninger rijtuigen de **VerBorgen Schatten** worden bezocht.

Het project moet een toeristisch trekpleister van de eerste orde worden!

Dit is mijn 2e voorstel in de visie provincie Groningen 2050.

Met vriendelijke groet,
Henk

Een reis naar voren!

Wat wij in het Groningse slecht kunnen is naar voren vluchten. Wij zijn meer omkijkers en dan lopen wij vaak schade op. Ontwikkelingen gaan tegenwoordig razend snel en dat vraagt van ons visie, anders raken wij nog verder achterop.

Als we kijken naar de ontwikkeling van de stad in relatie tot de rest van de provincie dan liggen er veel kansen in de “**verbinding**“. De werkgelegenheid kan van ouds in Oost Groningen wel een extra stimulans gebruiken. Wat je ziet is dat in toenemende mate sprake is van forensenverkeer vanuit het oosten van onze provincie naar de stad.

Daar ontwikkelt de werkgelegenheid zich het snelst, maar ook scholieren reizen steeds vaker naar de stad voor specifieke vormen van onderwijs. Dan moet je toch niet gaan wachten dat je congesties krijgt in verkeersstromen en bovendien is het toch beleid dat je de toename van autoverkeer tracht tegen te gaan.

Het is dus zaak dat je nu al beleid ontwikkelt waarin bijvoorbeeld een snelle lightrail verbindingen mogelijk worden gemaakt tussen de stad, Hoogezand, Veendam en Winschoten. Dit geeft deze provincie steden een geweldige mogelijkheid om het inwonersaantal op z'n minst stabiel te houden en mogelijk te groeien. Dat is ook goed voor de stad en goed voor het oosten van de provincie.

Tevens heeft een dergelijk vervoersmogelijkheid een positief milieu effect.

Er is nu geld beschikbaar voor een kaartje “reis naar voren “.

Slochteren, 2018

Gert

Periscope schetsatelier

Geen krimp maar kracht

Groningen als broedplaats voor creatieve industrie en ontwikkeling van ecologische innovaties en duurzaamheid.

Een perfect ondernemersklimaat is voor startups zeer gunstig in Groningen en heeft een zeer goede structuur om ze te laten landen en groeien. Waar ze ook nog de hoogst noodzakelijke koppeling kunnen vinden tussen het belang van ondernemen en een ontspannen menselijk bestaan.

Groningen moet zich ontwikkelen tot inspirerende en beschermende oase van vrede en rust met een recreatief potentieel waar men zich onbereikbaar voelt voor de dagelijkse druk van het jachtige bestaan en een *'must'* is voor een bepaald segment in het toerisme. Een plek waar zij zich met andere *'cultuur- en rust minnenden'* kunnen laven aan een sfeer die ontspant en inspireert.

Wat hebben we?

Groningen is de meest noordelijkste provincie van Nederland. De belangrijkste stad is natuurlijk Groningen. Ontdek in je eigen tempo de provincie Groningen.

Land met grootse luchten, land met stille weiden, groene velden en vogels. Land met dorpen, oud en onontdekt. Vredig land. Veel in Groningen is nog authentiek. Er zijn tal van pareltjes - middeleeuwse kerken, wierden, terpen, borgen. Maar ook heerlijke plattelandscafés, eeuwenoude molens en hoeves. Prachtige vergezichten, smalle dorpsstraatjes,



weggetjes en onaangetaste woonkernen. Dijken met grazende schapen en uitzicht over de Wadden en kwelders.

Hoe zouden we Groningen voor onszelf sterker en voor onze gasten aantrekkelijker kunnen maken? Na de aardgas periode en de aardbevingen kan voor een gedeelte aan de toekomst van Groningen een richting worden gegeven. Na decennia alleen als wingewest de aandacht van de (voornamelijk) Randstedelijke politici te hebben gehad is er nu een kans om richting te geven aan de toekomst en er daarbij voor op te passen dat kwaliteit en niet kwantiteit (zoals in de Randstad) de belangrijkste rol gaat spelen.

Hieronder een aantal aandachtspunten die nu, en in de toekomst helemaal, belangrijk kunnen zijn:

- Versterking en extra aandacht voor creatieve industrie
- Uitstijgen boven het provinciale- naast het behoud van het provinciale -imago
- Moderne eigenzinnige cultuur en beeldende kunsten integreren in oorspronkelijke cultuur (als Boer Waalkens, Oeral, Noorderzon, Noorderslag/Eurosonic, Op Roakeldais, beeldentuinen, broed- of experimenteerplaatsen, enz. naast originaliteit, rust, kleinschaligheid, kenmerkendheid)
- Maak gebruik van de Groene Kustweg Route, Pieterpad
- Duurzaamheid. Eerlijkheid, biologische landbouw, Culinaire aandacht voor regionale producten (**I ♥ eierbal**).
- Toeristische overnachtingen in kleine lokale hotelletjes of pensionnetjes (Krimpwoningen?)
- Maak meer laagdrempelige initiatieven mogelijk door een eenvoudiger en toegankelijker vergunningstelsel.
- Extra aandacht ontwikkeling watersportgebieden
- Meer beleids-, projectmatige en culturele samenwerking en uitwisseling met Drenthe, Friesland en Noord-Duitsland
- Samenwerking met supermarktketens om kleinschalige gesubsidieerde buurt**kruideniers** op te zetten in kleine dorpskernen
- Betrek daarbij mensen in een vorm van sociale activering of toeleiding naar arbeid bij deze activiteiten. Op deze manier worden service-gerichte diensten, die in het verleden zijn weggesaneerd, weer in ere hersteld
- Creëer en bied ruimte voor maatschappelijke stages
- Werk samen met scholen, hogescholen, RUG, Academie Minerva, Conservatorium, muziekschool, enz.
- Werk samen met VNO-NCW, Kamer van Koophandel, Samenwerkingsverband Noord-Nederland en NOM

Het zou mooi zijn.

Met vriendelijke groet,

Dorus

Periscope schetsatelier

Geachte heren Schorren en Dommerholt,

Met de recente ontwikkelingen bij Nedmag, sluiting van de grootste locatie WHC/2 en voor de omwonenden nog geen enkele houvast over hoe onveilig het bij ons aan het worden is, wil ik toch alvast mijn toekomstvisie voor het Veenkoloniale gebied aan jullie kenbaar maken.

Voor ik echter over de Veenkoloniën begin wil ik eerst mijn toekomst beeld voor de hele provincie met jullie delen.

Voorstel:

Maak van de hele provincie één grote gemeente, met deelraad gebieden.

Ik stel voor om bij alle gemeenten die industrieterrein hebben die daar weg te halen en de industrie op één plek in de provincie te concentreren.

Waar dat moet kan bekeken worden.

De ontwikkeling van de industrie voor Groningen haal je weg bij nu nog de gemeenten die elkaar voortdurend beconcurreren.

Dat wordt een taak voor de nieuwe plaats Groningen. Er kunnen dan gekwalificeerde mensen aangetrokken worden om Groningen op te stuwen in de vaart der volkeren.

Met het vrij komen van al die versnipperde industrieterreinen kan de nadruk gelegd worden op wonen en recreëren.

Met wonen bedoel ik dan ook huizen bouwen die karakteristiek zijn voor het gebied.

Dat is ook een onderwerp waar burgers direct bij betrokken kunnen worden.

Om in heel Groningen weer het karakter van de verschillende deelgebieden (bv Westerwolde etc) terug te brengen zullen op diverse plaatsen karakterloze uitbreidingen moeten worden gesloopt. Voor bouwen in de Blauwe Stad kan bouwen naar eigen fantasie mogelijk worden, maar gasloos.

Het gaat mij om het versterken van de karakteristieke elementen in de diverse gebieden in onze, nu nog provincie.

Ik kom dan aan in de Veenkoloniën.

De problemen met de zoutmijnbouwer Nedmag manifesteren zich nu al en die problemen zullen door het verlaten van de cavernes alleen maar groter worden.

Met problemen bedoel ik bodemdaling die niet meer door waterhuishoudkundige ingrepen onder controle kan worden gehouden.

Al in 2010 is er een rapport verschenen, Landschapspark De Randvenen, waarin beschreven wordt dat het gebied rondom Borgercompagnie en Tripscompagnie zal vernatten en wel zodanig dat het waterschap deze bodemdaling niet kan compenseren met het aanpassen van de waterpeilen.

Daarom stel ik voor om het diep van Borgercompagnie weer open te graven en te verbinden met het Kielsterdiep.

Als bewoning niet meer kan in het verzopen landschap ontstaat vanzelf een moeras gebied zoals in het midden van de 17e eeuw.

Gelukkig valt er dan alleen van de natuur te genieten en kan er geen mijnbouw meer plaatsvinden. Na 450 jaar is dan de cirkel rond.

Periscope schetsatelier

Ik hoop dat ik de plannenmakers wat inspiratie heb gegeven met mijn suggesties voor de toekomst van Groningen.

Met vriendelijke groet,
Jacoba

Onderdendam, 9 juli 2050

Lief kind,

Hoe is het bij jullie in Zweden? Ook zulk heerlijk weer?

Je vroeg me in je laatste brief hoe het leven in Groningen is veranderd sinds de tijd dat jij geboren bent. Was het toen heel anders dan nu?

Een intrigerende vraag, waar ik wel even voor moest gaan zitten – de veranderingen gaan snel, maar tegelijkertijd heeft een mens kennelijk het vermogen om zich daaraan aan te passen en veranderen we in een gelijk tempo mee!

Als grootste verandering zie ik misschien dat Groningen in de jaren twintig ‘gasloos’ is geworden. Zo’n tien jaar daarvoor begon de bodem te bewegen door de gaswinning en dat heeft grote gevolgen gehad voor de regio. Huizen vertoonden scheuren en werden onverkoopbaar, mensen waren onzeker over de toekomst van hun provincie. Er kwam een protestbeweging op gang, die ervoor heeft gezorgd dat dit probleem op de politieke agenda kwam. Tegelijkertijd waren er allerlei technische ontwikkelingen gaande op het gebied van duurzaamheid, niet alleen in Groningen, maar wereldwijd was er aandacht voor.

Gelukkig heeft de politiek en Groningen hierop ingespeeld en is deze regio voortrekker geworden op het gebied van duurzaamheid en techniek; er is een dependance van TU Delft naar Groningen gekomen en er is geïnvesteerd in kleine duurzame hoogstaande technische bedrijfjes in de provincie.

Ook de landbouw bleef niet achter; na veel discussies zijn boeren gaan inzien dat alleen denken aan maximale productie van gewassen, geen lange termijn oplossingen biedt voor het landschap en milieuproblemen. Er is verbinding gezocht met de stad Groningen, waardoor een groot deel van de productie nu ten goede komt aan de stad en de regio, en een kleiner deel voor de export bestemd is, terwijl dat vroeger omgekeerd zo was. Ook is het besef van duurzaam produceren langzamerhand doorgedrongen bij de boeren.

Groningen blijft natuurlijk een randgebied van Nederland, en dat heeft het grote voordeel dat het rustiger is en blijft dan in de rest van het land. In de zomer zijn er, mede door een veranderend klimaat, meer toeristen. Dat komt ook door de nieuwe treinverbinding Amsterdam- Groningen- Bremen- Hamburg. Heerlijk om zo met het buitenland te zijn verbonden en ik in een halve dag, in Stockholm kan zijn met de trein!

De prachtige fiets- en wandelpaden, met daarlangs bloeiende wilde planten en struiken zorgen voor een aangename omgeving en een herstel van de insektenpopulatie en de

Periscope schetsatelier

vogelstand. Omdat het nauwelijks meer vriest, zijn er mooie fruitboomgaarden aangeplant, zoals in de tijd van de kloosters en borgen.

Ik ben ook erg blij dat er een stads- en provinciaal architect is aangesteld en een provinciaal landschapsarchitect. Bij de problemen met de aardbevingen in Groningen werden in rap tempo huizen afgebroken en bestond er het gevaar dat het bijzondere karakter van de regio verdween. Dit heeft men gelukkig net op tijd in gezien. Een stedenbouwkundige en een landschapsarchitecten werken nu samen – vernieuwend, duurzaam en met oog voor de historie van het gebied. Dit levert spannende nieuwe vormen op.

Door de aantrekkelijke woonomgeving en de toevlucht van kleine bedrijfjes door het gunstiger vestigingsklimaat, waarbij stimuleringsregelingen hebben geholpen, is het ook voor jonge mensen een prettige plek om te wonen. Vroeger was er een vlucht naar de steden, nu lijkt zich dat te hebben omgekeerd, zoals alles in een kringloop zit.

Maar dat leer je vanzelf als je ouder wordt!

Over ouder worden gesproken, ik nader de tachtig.

Ik ben blij dat ik besloten heb om in de provincie Groningen te blijven wonen. De ouderenzorg is kleinschalig en goed. Het vervoer is prima geregeld, waardoor ik gemakkelijk in de stad kan komen in m'n elektrische zelfrijdende zweefmobiel.

Al met al ben ik een tevreden mens!

Ik hoop dat het jou ook goed gaat in Stockholm en natuurlijk kom ik snel weer eens langs!

Deze brief gooi ik dadelijk het luchtruim in!

Liefs van je omaatje.



De methode Schetsatelier

De methode **schetsatelier** is een veelgebruikte aanpak voor gebiedsontwikkeling door bewoners, ondernemers en bestuurders. Deze partijen kunnen, zodra er sprake is van voorgenomen veranderingen in hun woon- en leefgebied, onafhankelijk van elkaar of in gezamenlijkheid standpunten uitwisselen en bespreken over de aanpak van nieuwe Gebiedsontwikkelingen. Het schetsatelier is een beproefde methode om in gezamenlijk overleg tot oplossingen en ideeën te komen om de veranderingen in gebruik en inrichting in stad en landschap zo goed mogelijk te laten verlopen. De ateliermethode is simpel. Rondom een tafel worden binnen een team van 5 à 7 deelnemers (een **schetsteam**) *ideeën en standpunten verteld, beluisterd en genoteerd*. Tussen de deelnemers zit een professionele ruimtelijk ontwerper (de **teamschetsers**), die de ideeënitwisseling inschets en uittekent op gebiedskaarten. De teamschetsers verbeeldt en verduidelijkt de groepsinbreng en stimuleert gelijktijdig het gesprek. Hij is een soort *schetsend notulist*.

Door een tweede schetsgroep te introduceren, die dezelfde problematiek behandelt, kunnen uitkomsten worden vergeleken. Het nut hiervan is dat inzicht in probleem en oplossing wordt vergroot, visies worden aangescherpt en nieuwe denkrichtingen ontstaan. De wisselwerking tussen twee of meerdere schetsgroepen is dus essentieel binnen de methode.

De uitwisseling tussen de groepen wordt begeleid door een zogenaamde **ateliermeester**.

In stappen uitgezet verloopt een atelier als volgt:

- 1 Inventarisatie van gebiedsplannen/visies in voorbereiding en uitvoering. Dit wordt – vooraf aan de schetsdag - gedaan door de opdrachtgever samen met de ateliermeester en de teamschetsers.
- 2 Formulering van vragen en opdrachten – vooraf aan de schetsdag – door de opdrachtgever samen met de ateliermeester en de teamschetsers.
- 3 Opening van de schetsdag door de opdrachtgever.
- 4 Toelichting op het atelierprogramma door de ateliermeester.
- 5 Thema-inleidingen (economie, duurzaamheid, leefbaarheid e.d.) door deskundigen.
- 6 Samenstelling van de schetsteams.
- 7 Er wordt een dagdeel gewerkt in twee schetsrondes van elk 90 minuten.
- 8 Na elke schetsronde komen de 2 teams 30 minuten bij elkaar en bediscussiëren elkaars resultaten o.l.v. de ateliermeester. Dit bevordert creativiteit en nieuwe denkrichtingen.
- 9 Samenvatting door de ateliermeester.
- 10 Eindconclusie en afsluiting door de opdrachtgever.

Periscope schetsatelier

SCHETSATELIER

10 juli 2018

In het schetsatelier werden in twee groepen, die elk onder leiding stonden van een (landschaps)architect, de kansen voor nieuw en duurzaam ondernemerschap besproken in de provincie Groningen. Daarbij kon het zowel gaan om innovatieve continueringen van bestaande ondernemingen, als om een totaal nieuwe en verrassende tak van onderneming. Het was aan de teams om hieraan creatieve bijdragen te leveren.

Het schetsatelier bestond uit twee rondes van elk 90 minuten, met na elke ronde een plenaire toelichting van beide schetsteams. Het atelier werd afgesloten met een evaluatie van de werkvorm schetsatelier.

De centrale vragen in schetsronde 1 en 2 waren respectievelijk:

- Schets in welke kaartgebieden sterke bedrijfstakken zitten. Welke daarvan staan als innoverend bekend? Welke zou je kunnen aanmerken als duurzaam? Bedenk innovaties voor deze bedrijfstakken!
- Bedenk nieuwe economieën/nieuw ondernemerschap voor Groningen. Geef ze een plek op de kaart. Geef ze een duurzaamheidscijfer!



Figuur 1 Ook de pauzes worden benut voor het uitwisselen van ideeën...

Periscope schetsatelier

SCHETSRONDE 1 (90 minuten)

Team onder leiding van Jochem Koster

Team onder leiding van Nanne Bouma

Vraagstelling:

Schets in welke kaartgebieden sterke bedrijfstakken zitten. Welke daarvan staan als innoverend bekend? Welke zou je kunnen aanmerken als duurzaam? Bedenk innovaties voor deze bedrijfstakken!

TEAM JOCHEM

Het hele kaartblad van Groningen werd als uitgangspunt genomen en het team ging aan de slag met een verkenning van inspirerende 'vergezichten'. De denkrichting was innovatief en creatief. Uit de brainstorm kwamen uiteindelijk de volgende vijf kernbeelden tot stand.

Historie

Een grote kwaliteit van het landschap is het open karakter en de vele landschapselementen die herinneren aan de waterstaatsgeschiedenis van Groningen (maren, wierden, dijken, polders). Ook de borgen, de boerderijen, de molens en de oude steenfabrieken zijn karakteristiek voor het Groningse platteland. Al deze 'parels' bieden kansen om aan de historisch ontstane situatie een eigentijdse dimensie toe te voegen.

- Van Stee to Stay
'Stee' is het Groningse woord voor 'plek, locatie'. Monumentale gebouwen die nu als gevolg van krimp, leegstand en aardbevingsproblematiek in hun bestaan bedreigd worden, kunnen ingezet worden als verblijfslocaties. Zowel in de permanente als in de toeristische sfeer. Daarbij is het van belang dat verschillende organisaties samenwerken om een avontuurlijk en divers aanbod te creëren. Te denken valt aan de mogelijkheid van een wandel- of fietsroute

met overnachtingsmogelijkheden in bijvoorbeeld achtereenvolgens fabriek, boerderij, molen, borg. De toeristen moeten daarbij kunnen kiezen uit een breed aanbod – van luxe tot eenvoudig.

- Historie relateren aan kunst, zorg en onderwijs
Men kan het verdwenen erfgoed weer op een creatieve manier zichtbaar maken, bijvoorbeeld door bepaalde gewassen in de grondvorm van de verdwenen kerk te planten (naar het voorbeeld van de Groene Kathedraal in Zuidelijk Flevoland), of door middel van augmented reality. Ook kan aansluiting gezocht worden bij de directe omgeving, door bijvoorbeeld een historische plek te benutten als buitenleslokaal voor een school. Een andere optie is om de monumentale gebouwen niet alleen in te zetten voor 'reizend publiek', maar ook voor mensen die op een of andere manier behoefte hebben aan tijdelijke opvang. Naar het idee van de kloosters die vroeger niet alleen gebedshuizen waren, maar ook onderdak boden aan reizende mensen en zieken.
- Lazy openbaar vervoer
Noord-Groningen is rijk aan maren, oude waterlopen die als een fijnmazig netwerk de dorpen en dorpjes onderling verbinden. De maren waren in vroeger tijd essentieel in het transportsysteem van Groningen. Marktschepen en trekschuiten voeren wekelijks naar de stad Groningen om daar mensen en goederen af te leveren of op te halen. De maren

Periscope schetsatelier

brengen je op plekken waar je niet per auto, fiets of wandelend kunt komen. Ze bieden ongekennde mogelijkheden om het gebied toeristisch te ontsluiten en de cultuurhistorie van het landschap te ontdekken. Er kan zelfs gedacht worden aan het inzetten van de maren als een middel van openbaar vervoer, bijvoorbeeld voor toeristen die op een ontspannen manier door de provincie willen trekken; een 'cruise op z'n Gronings'.

- Right To Roam

In onder meer Wales en de Scandinavische landen kennen ze Right to Roam, oftewel Allemansrecht: het gewoonterecht om particuliere grond te betreden om van de vrije natuur te genieten. Men mag er wandelen, fietsen, zwemmen en varen, niet-beschermde bloemen, paddenstoelen en bessen plukken, en voor één nacht een tent opzetten. Voorwaarde is dat geen schade aan de natuur of aan landbouwgewassen wordt aangericht en dat de eigenaar niet wordt gestoord (bron Wikipedia).

In Groningen zou op de schouwpaden en de particuliere toegangswegen door polders, akkers en weilanden het Allemansrecht ingesteld kunnen worden. Een hernieuwde ontsluiting sluit tevens aan bij de historie. Veel paden die nu verboden terrein zijn waren vroeger algemeen in gebruik als kerkenpaden of voetpaden.

De paden lenen zich tevens voor het aanleggen van bloemrijke singels, wat de insectenstand en biodiversiteit ten goede zou komen.



Figuur 2 schetser schets de ideeën van de deelnemers op grote papieren. Notulist notuleert wat er gezegd wordt door de deelnemers.

Periscope schetsatelier

Ecologie

Op het gebied van duurzaamheid en ecologie zijn er twee creatieve denkrichtingen denkbaar: bos en wind.

- Bos als CO₂-sink (Een CO₂-sink of koolstofput verwijst in de aardwetenschappen naar een koolstofreservoir dat gedurende een onbepaalde tijd meer koolstofhoudende verbindingen opneemt dan dat het uitstoot. Een voorbeeld is een bos – bron Wikipedia.)
Door elk dorp en elke stad zijn dorps- en stadsbos te geven kan de provincie Groningen zich ontwikkelen tot één grote CO₂-sink. Op termijn zal de provincie dan meer CO₂ uit de lucht opnemen dan er wordt uitgestoten. De CO₂ die we afvangen hoeft niet ondergronds te worden opgevangen of verbrand in kolencentrales, maar kan gebruikt worden als biomassa, een energiebron om bijvoorbeeld planten in kassen beter te laten groeien.
In laaggelegen polders kan bos aangeplant worden. Na de kap van de bomen laat je ze liggen ten behoeve van de opslag van koolstof. Bijkomend voordeel is dat energie bespaard wordt omdat de polder niet meer bemaald hoeft te worden.
Uiteraard zal de aanplant van bos ook een positief effect hebben op de fauna.
- Windmolens op zee
De oppervlakte van de Noordzee (Nederlands gedeelte) is twee maal zo groot als oppervlakte land. Door grote windmolenparken op zee te zetten kunnen we de energie uit de wind halen. De duurzaam opgewekte elektriciteit wordt gebruikt voor de elektrolyse van water (H₂O), zodat waterstof (H₂) geproduceerd wordt dat vervolgens ondergronds opgeslagen wordt. Waterstof is dé energiebron van de toekomst. Het kan gebruikt worden voor verwarming in de winter, maar ook in de industrie, als grondstof.
Voor het omzetten van H₂O in H₂ kan gebruik worden gemaakt van bestaande infrastructuur (boorplatforms op zee, Nuon-centrale in de Eemshaven, onderzeese en ondergrondse leidingen) die daarvoor wel gedeeltelijk omgebouwd en aangepast moet worden.

Zorg

De zorg is de afgelopen decennia steeds meer geconcentreerd in grote instellingen. Met als gevolg dat de kleinere dorpen hun tehuizen zijn kwijtgeraakt. Geef de zorg weer terug aan het dorp en de gemeenschap. En maak het voor iedereen betaalbaar, ook voor mensen die alleen maar een AOW hebben. Zie de zorg niet alleen in termen van geld, maar ook als een vorm van sociaal ondernemerschap waar in gezamenlijkheid met anderen (gezinnen, jongeren) wordt gekookt, gegeten, gewerkt etc. Het verbindt generaties en zorgt ervoor dat ouderen volwaardig deel blijven uitmaken van de gemeenschap.

Dynamiek

Hoe dynamisch zou het Groningse landschap worden als we de grens tussen land en water fluïde maken? Als we over de dijk heen kunnen denken of, sterker nog, als we zouden zeggen: haal de dijk weg en laat de vloed veel ruimer heen en weer gaan.

We kunnen het stijgende water als gevolg van de klimaatverandering beschouwen als iets wat ons 'door de strot wordt geduwd', als een voldongen feit waar we ons met man en macht tegen moeten zien te weren met nóg hogere dijken. We kunnen het stijgende water ook als een business opportunity zien, als een positief ontwerpuitgangspunt waarbij de wisselwerking tussen water en land vertaald wordt in prikkelende ontwerpen (een fietsgetijdendam door het water, ander soort kustverdediging dan dijken). Vergelijk bijvoorbeeld het project Breebaartpolder, waar de overgang tussen zout en zoet water weer minder 'hard' is gemaakt, en het gebied weer zijn oorspronkelijke natuurlijke rijkdom heeft terug gekregen.

In dit soort nieuwe brakwaterovergangen kunnen ook zilte groenten worden geteeld.

Periscope schetsatelier

Technologie en ambacht

Met de ontwikkeling van de moderne technologie zijn in de afgelopen vijftig jaar veel ambachten verdwenen. Daarmee gaat een bron van kennis over tal van zaken verloren. Waar vroeger de techniek van bijvoorbeeld het riet snijden of maaien met de zeis van generatie op generatie werd doorgegeven, gebeurt alles nu machinaal. Vakmanschap gaat daarmee verloren.

In plaats van of/of kunnen we toe naar en/en.

De moderne technologie hoeft ambachtelijkheid niet uit te sluiten. Economische en sociale waarden komen in beide samen.

Als voorbeeld wordt de in Frankrijk bestaande *compagnie des devoirs* genoemd. Het idee is ontleend aan het oude gildesysteem. Groepen jongeren leven vijf à zes jaar bij elkaar en trekken door het land om een ambacht te leren. Na de leertijd doorlopen te hebben zijn ze volwaardig ambachtsman.

TEAM NANNE

Team Nanne nam eveneens het hele kaartblad van de provincie Groningen onder de loep en ging op zoek naar al bestaande voorbeelden van innovatief ondernemerschap.

Groningen is een verzamelkaart met veel verhalen. In de afgelopen vijftig jaar was er de tendens naar grootschaligheid. Maar het is daardoor nogal een 'ver van mijn bed-show' geworden. Er lijkt behoefte aan innovatief ondernemerschap dat gericht is op kleinschaligheid.

Het meest aansprekende voorbeeld daarvan is te vinden in Kloosterburen waar Coöperatie Klooster & Buren de zorg voor ouderen en mensen met een verstandelijke beperking naar de gemeenschap terug heeft gehaald.

Het team stelde zich de vraag: wat is het dorp van de toekomst? En in breder verband: op welke terreinen en in welke gebieden liggen de kansen?

Ze kwamen daarbij tot de volgende kernzaken:



Figuur 3 Ruimte om goed met elkaar van gedachten te wisselen. Zowel de schetser als de ateliermeester zorgen voor focus en goede begeleiding van de gesprekken

Periscope schetsatelier

Landbouw

De landbouw is de afgelopen vijftig jaar steeds grootschaliger geworden. Mét succes, dat moet gezegd worden, maar de sector loopt nu tegen zijn eigen grenzen aan. Veel boeren hebben momenteel moeite het hoofd boven water te houden.

De tijd lijkt rijp voor een transformatie van het landschap en de landbouw. Daarbij zouden de meest vruchtbare landbouwgebieden langs de noordkust van Groningen zich op grootschaligheid kunnen blijven concentreren en kan landinwaarts gezocht worden naar andere vormen van landbouw, meer gericht op kleinschaligheid, duurzaamheid en andere teelten, zoals bijvoorbeeld rijst of fruit (de 'aardbevingsaardbei').

Bedrijventerreinen

Elk dorp heeft zijn eigen bedrijventerrein, dat vaak helemaal is 'losgezongen' van het dorp. Het is vaak onzichtbaar wat er gebeurt en dat geeft het terrein een enigszins hermetisch aanzien. Door vergroening en 'circulair denken' – landbouwproducten of afval daarvan plaatselijk verwerken tot duurzaam product – kan het bedrijventerrein een zichtbaar en tastbaar onderdeel worden van het dorp.

Zorg en voorzieningen

Kloosterburen is een voorbeeld dat navolging verdient. Maak van de dorpen plekken waar gezorgd wordt voor elkaar. Maak gebruik van de kennis en expertise van de lokale bevolking om met elkaar tot een vitale gemeenschap te komen waar gewoond, gewerkt, gezorgd en geleefd kan worden.

Water

De Noord-Groningse dorpen zijn van oudsher verbonden door een fijnmazig netwerk van maren. Vaak zijn ook nog de oude haventjes aanwezig. De oude waterlopen en de haventjes zijn karakteristieke kenmerken van het Hogeland. Door de wateren opnieuw te verbinden en de haventjes te activeren, bijvoorbeeld door de herintroductie van de trekschuit, vergroot je de vitaliteit van de kleine dorpen op het Hogeland.

- Historie inzetten ten behoeve van klimaatbeheersing.
In de Veenkoloniën speelt het probleem van de bodemdaling. Er moeten waterbuffers komen om het wateroverschot onder controle te krijgen. In het verleden zijn veel wateren gedempt, zoals bijvoorbeeld de Borgercompagniestervaart. In plaats van het graven van een groot meer, zoals de plannen nu zijn, zou het historisch waterwegenpatroon gebruikt kunnen worden om het water te bufferen en voor recreatievaart opnieuw bevaarbaar te maken

SCHETSRONDE 2 (90 minuten)

Team onder leiding van Jochem Koster

Team onder leiding van Nanne

Vraagstelling:

Bedenk nieuwe economieën/nieuw ondernemerschap voor Groningen. Geef ze een plek op de kaart. Geef ze een duurzaamheidscijfer.

Periscope schetsatelier

TEAM JOCHEM

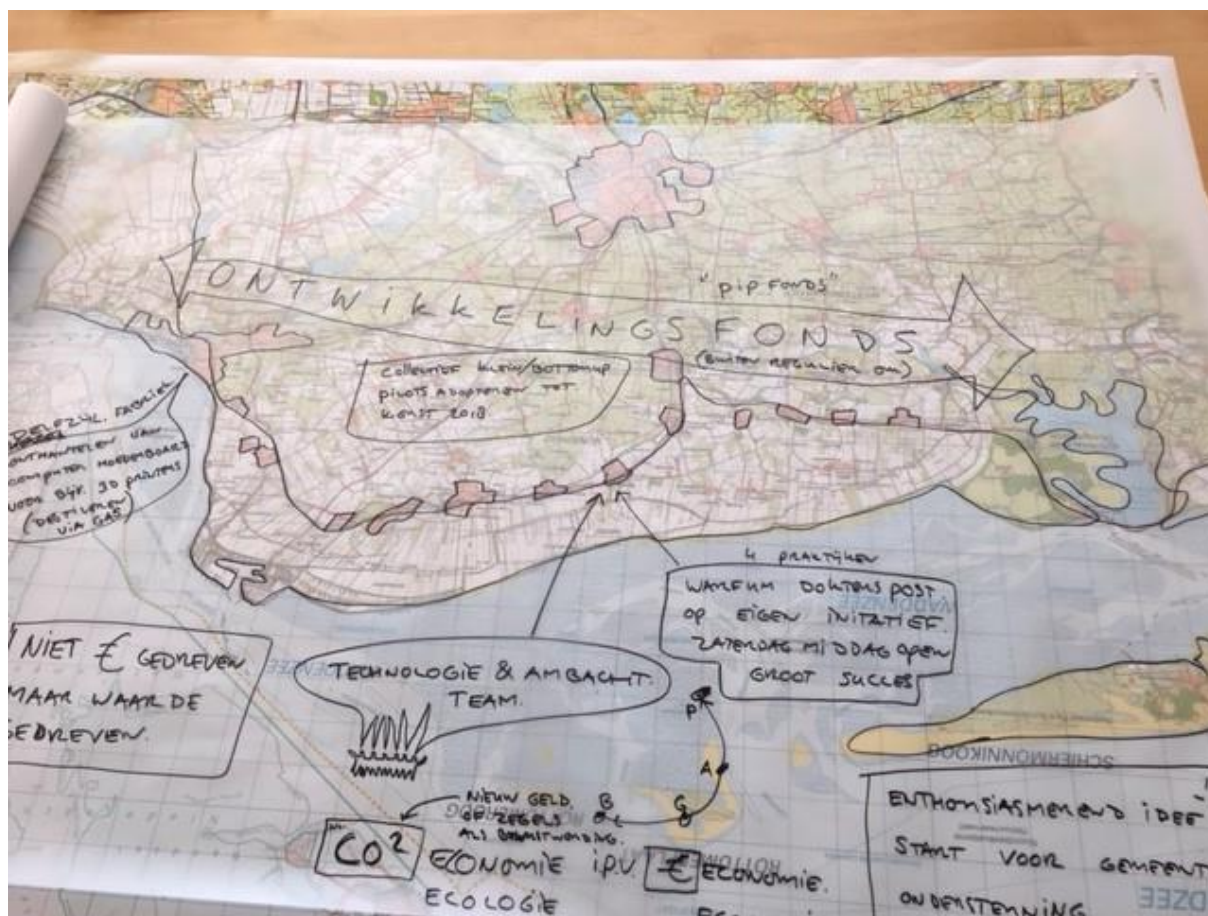
Team Jochem richtte zich in schetsronde 2 op het selecteren van een aantal speerpunten uit schetsronde 1, om vervolgens te kijken wat er nodig is om de ideeën een stap verder te brengen. De speerpunten waren ecologie, zorg, en technologie gecombineerd met ambacht.

Niet euro-gestuurd, maar waarden-gestuurd

- Een voorbeeld van een initiatief, waarbij andere waarden dan de euro's centraal staan, is het besluit van vier huisartsen in Warffum om op zaterdagmiddag een dokterspost te openen, zodat er voor de dorpsbewoners ook in het weekend lokaal zorg geleverd kan worden. Behalve inbreng van tijd, deed elke huisarts ook een investering in technologie. Daarmee creëerden ze een extra waardenlaag en een sterke onderlinge verbondenheid.
- CO₂ fonds
Beoordeel plannen op hun CO₂ footprint. Daarmee maak je je sterk voor een ontwikkeling die nodig is: duurzaam en ecologisch ondernemen.

PIP: Persoons Investerings Portefeuille

Roep een fonds in het leven waarin je met microkredieten lokale initiatieven steunt, het PIP: Persoons Investerings Portefeuille. En zorg als overheid dat je hiermee de financiële barrière voor nieuw en kleinschalig ondernemerschap zoveel mogelijk wegneemt.



Periscope schetsatelier

Juridisch-bestuurlijke vrijheid

Creëer plekken waar nieuwe initiatieven in zoveel mogelijk juridisch-bestuurlijke vrijheid tot wasdom kunnen komen. Broedplaatsen die een trekker worden voor meer duurzaam en creatief ondernemerschap.

Terug naar de basis

Door schaalvergroting is de regelgeving uitermate complex geworden.

Nieuwe initiatieven lopen daar vaak op vast, bijvoorbeeld op eisen van veiligheid.

Als we terugkijken in de geschiedenis zien we dat de zaken vroeger veel eenvoudiger geregeld waren, maar niettemin feilloos functioneerden. Je leerde een ambacht, je leerde de zeis hanteren op een veilige manier. Daar was geen wet- en regelgeving voor nodig.

Zoek naar de mogelijkheden om deze wijze van organisatie te recycleren en te integreren in ons huidige systeem, zodat kansrijke ideeën niet doodlopen op een muur van eisen en regels.

TEAM NANNE

In schetsronde 2 richtte Team Nanne zich op het zuidelijk kaartblad van Groningen: de Veenkoloniën. Daarbij stond het vinden van creatieve oplossingsrichtingen voor waterbeheer en landbouw centraal. Het landschap van de Veenkoloniën is een monumentaal landschap en het vraagt om monumentaal door te gaan.

Waterbeheer

Als gevolg van de zoutwinning door Nedmag daalt de bodem zodanig dat men er met het louter aanpassen van het waterpeil niet meer komt; er zijn verregaande waterhuishoudkundige ingrepen nodig om het wateroverschot te bufferen.

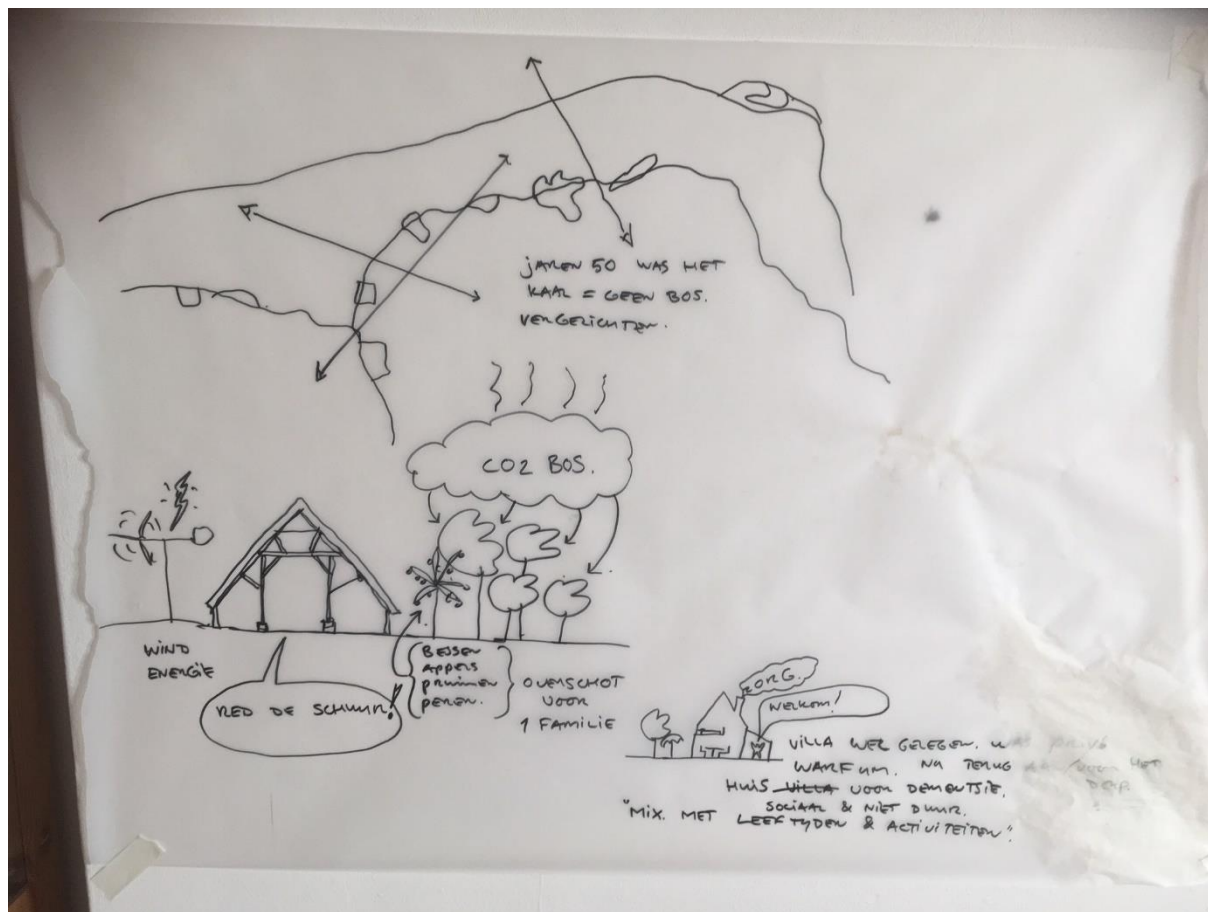
Het team droeg hiervoor de volgende ideeën aan:

- Creëer pioniersplekken
Sinds de zeventiende eeuw is hier alle turf afgegraven waardoor een compleet nieuw landschap ontstond. De pioniersgeest van de eerste kolonisten vind je tot op de dag van vandaag terug in het gebied. Net als vroeger de turf werd weggegraven, kun je nu de regelgeving gaan afgraven, zodat het gebied interessant blijft voor pioniers. Zorg er voor dat levensvatbare en inspirerende plannen niet vastlopen op stringente regelgeving. Straal uit: hier mag gepioneerd worden!
Betrek ook de historie in de nieuwe pioniersplekken (zie hieronder).
- Historische vaarten- en wijkenstructuur benutten
Het water heeft de turfwinning georganiseerd en het gebied gecreëerd. De vaarten- en wijkenstructuur kun je gebruiken voor de waterbeheersing en tegelijkertijd inzetten om het landschap attractief te maken voor onder meer vaarrecreatie. Veel vaarten en wijken die gedempt zijn, zouden weer als open wateren teruggebracht kunnen worden, waarbij ook de verbinding gezocht wordt met de wateren in de omgeving (Zuidlaardermeer, Foxholstermeer, Annerveenschekanaal etc.).

Periscope schetsatelier

- Vernatting

Zet de vanouds drassige delen in ten behoeve van waterbeheer en geef deze gebieden terug aan de natuur. Maak er bijvoorbeeld een 'nat bos' van, dat niet alleen een waterbuffer maar ook opslag van CO₂ is.



Periscope schetsatelier

Landbouw

De landbouw in de Veenkoloniën is kwetsbaar vanwege de mono teelt van fabrieksaardappelen. Zo'n vijftienduizend hectare met maar één gewas en boeren die uitsluitend leveren aan AVEBE.

Welke business opportuniteiten zijn er te bedenken die deze kwetsbare situatie kunnen doorbreken?

- Mozaïeklandschap
Meer variatie in de gewassen en meer variatie in grootte van de bedrijven.
 - Van landbouwgrond naar bos
Van alle agrarisch gebied in Nederland komen de Veenkoloniën het meest in aanmerking om de omslag van landbouwareaal naar bos te maken, vanwege de hier aanwezige dalgronden. Het is zelfs meer geschikt voor bomen dan voor aardappels.
Voor boeren kan het interessant zijn om de omslag naar bosbouw te maken: er is een toenemende belangstelling om in hout te bouwen, wat betekent dat de houtwaarde eveneens toeneemt.
Voordelen van bos zijn:
 - Er kan in gewoond worden
 - Er kan in gerecreëerd worden
 - Er kan CO₂ in worden opgeslagen
 - Er kan in geoogst worden.
- Men kan ook denken aan het oprichten van een boscoöperatie waar men lid van kan worden.
- Vaarten- en wijkenstructuur opnemen in bosstructuur
Ook bij de transformatie van landbouwgrond naar bos kan men voortborduren op het historische patroon van vaarten en wijken. De wateren kunnen worden verbreed en de vakken daartussen gevuld met bomen.
 - Gevarieerd gebruik
Binnen het bosgebied kun je variëren in gebruik. Dichtbij een stad of dorp kun je er een parkachtig bos van maken en je kunt delen inrichten voor kleinschalige landbouw met een diversiteit aan gewassen (bijvoorbeeld medicinale hennep). Ook door middel van de wijken en de akkers breng je een interessante variatie aan in nat-droog. Dit alles, samen met het creëren van aantrekkelijke bosrandvegetaties (zgn. mantelzoomvegetaties), voorkomt dat het een monotoon productiebos wordt.

Periscope schetsatelier

EVALUATIE

Zoals in de inleiding reeds gezegd was het schetsatelier een pilot, bedoeld om aan de hand van de methode BUBO creatieve ideeën in te brengen voor nieuw en duurzaam ondernemerschap in de provincie Groningen.

Het resultaat van het schetsatelier – neergelegd in het verslag hierboven – biedt een uitstekende basis om de methode BUBO consequent voort te zetten in vervolgschetsateliers, en tevens om deze gecombineerde methodiek uit te dragen naar de zes landen (49 regio's) van Periscope.

De ideeën die vandaag ter tafel zijn gekomen, zullen de kiemplanten zijn voor een volgend schetsatelier, waarin het bottom-up proces een vervolgstap krijgt. Het staat de deelnemers van vandaag vrij om al dan niet aan een volgend atelier deel te nemen. Gekeken zal ook worden welke partijen nodig zijn om mee te denken over volgende stappen die nodig zijn om van idee tot business opportunity te komen.



Figuur 4 Plenaire bijeenkomst waarin de schetsgroepen elkaar verrijken hun ideeën, om vervolgens weer door te gaan aan hun eigen tafel

Periscope schetsatelier

Deelnemers

Wim Boetze (landschapsarchitect)
Nanne Bouma (landschapsarchitect)
Jochem Koster (architect)

Vincent (socioloog, communicatietrainer)
Peter de Kan (grafisch vormgever, kunstenaar)
Nina van den Broek (schrijfster/onderzoeker) verslaglegging schetsatelier
Marianne ter Velde (werkzaam in huisartsenpraktijk)
Jan Mekel (gepensioneerd dierenarts)
Jacoba Gräper-Nijmeijer (gepensioneerd bedrijfsarchivaris)
Huib van der Stelt (kunstenaar)
Henk Tiggelaar (gepensioneerd gemeenteambtenaar, afdeling Bouwzaken)
Erwin Drenth (kunstenaar, klusbedrijf)
Egbert Dommerholt (kennisinhoud Periscope)
Derwin Schorren (projectleider Periscope, bewoner)

Product: Schetsboek

De hier boven beschreven schetsatelier resulteert in het schetsboek dat u hier leest. Hierin staan de alle ideeën die zijn geproduceerd door de twee gevormde groepen. Deze ideeën kunnen in elke (*artistieke*) vorm gegoten worden. Hier hebben we deze vorm gekozen. Het schetsboek zal worden gepresenteerd aan een breed publiek van (potentieel) geïnteresseerde stakeholders. Dit Schetsboek bevat ook (artistieke representaties van) zakelijke kansen of waardeproposities (= wat gaan we aanbieden en voor wie).

Periscope schetsatelier

Vervolg op het schetsatelier

Prototyping

Het resultaat van de vorige fase (het Schetsboek) inclusief de zakelijke kansen of waardeproposities zal de input zijn voor deze derde fase van de BUBO-methode: de ontwikkelingsfase van Business Models. Het idee is dat groepen worden gevormd rond de verschillende ideeën gepresenteerd in het Schetsboek. Ook hier staat 'de burger aan het roer'. Dit betekent dat de ontwikkeling van het uiteindelijke bedrijfsmodel het resultaat is van een transdisciplinaire samenwerking. Andere kernbegrippen die we in dit verband willen introduceren, zijn 'gedeelde verantwoordelijkheid' en 'gedeeld eigendom'. Dit betekent dat de groep die een bedrijfsmodel gaat ontwikkelen, volgens deze principes zal werken. Het uiteindelijke doel is om een onderneming te starten die meerdere waarden creëert, d.w.z. sociale, ecologische en economische waarde.

Deelnemers worden 'getraind' in het 'wat', 'waarom' en 'hoe' van nieuwe bedrijfsmodellen.

Daarnaast zullen de verschillende projecten worden begeleid door ervaren supervisors.

Het proces is niet voorgekookt, wat betekent dat niets vooraf is vastgelegd en alle opties nog open zijn. Dit geldt voor de werkwijze, voor wie moet worden meegenomen in de loop van het ontwikkelingsproces van het bedrijfsmodel, wie welke verantwoordelijkheden op zich neemt, de juridische vorm van de onderneming, enzovoort.

Voor de ontwikkeling van bedrijfsmodellen gebruiken we de klaverbladmethode zoals weergegeven in het boek 'Nieuwe bedrijfsmodellen; Samen werken aan de waardecreatie', door Jonker et al. (2016). Een momentopname van dit model is opgenomen in bijlage 2.

Broedplaats naar een Inclusieve Economie

Sociale actoren die betrokken zijn bij de ontwikkeling en uitvoering van nieuwe bedrijfsmodellen die tijdens het ontdekkingsproces naar nieuwe mogelijkheden zullen worden gevormd, moeten contact houden om van elkaar te leren, ideeën uit te wisselen, gezamenlijke problemen op te lossen en samen te vechten, gezamenlijk actie te ondernemen en om nieuwe inzichten en nieuwe ideeën te ontwikkelen. Daartoe zal een broedplaats voor de Inclusieve Economie worden opgezet dat metaforisch door een bijenkorf kan worden voorgesteld (zie bijlage 3).

Het zou mooi zijn wanneer andere PERISCOPE-partners ook geïnteresseerd zijn om de BUBO-methode aan boord te nemen. In dat geval zal een transnationale dimensie worden toegevoegd aan de bijenkorfgemeenschap.

De Broedplaats naar een Inclusieve Economie bestaat uit een gemeenschap van groepen die zullen samenwerken bij het ontwikkelen van nieuwe bedrijfsmodellen, maar is ook een community van professionals uit verschillende disciplines, die samen met docenten / onderzoekers en studenten ideeën uitwisselen over op inclusie gebaseerde bedrijfsmodellen. In feite is deze Broedplaats naar een Inclusieve Economie misschien wel een nieuw bedrijfsmodel op zich. Wat wordt precies aangeboden en voor wie, wat is er nodig en wie te betrekken? Dit zijn allemaal vragen die langs de route moeten worden beantwoord. Er moet benadrukt worden dat in het geval van het Inclusive Economy Lab het transdisciplinaire perspectief leidend zal zijn, evenals de principes van gedeelde verantwoordelijkheid en eigendom.

Periscope schetsatelier

Deze Broedplaats naar een Inclusieve economie

- kan dienen als een platform waar ondernemers inzichten, nieuwe (zakelijke) kansen kunnen delen en (academische) ondersteuning kunnen krijgen voor de verdere ontwikkeling van hun duurzame / circulaire / inclusieve onderneming.
- biedt de mogelijkheid om inclusieve en circulaire economie gerelateerde kennis uit te wisselen in de vorm van workshops, seminars of evenementen. In dezelfde geest biedt het IEL een omgeving voor bedrijven, onderzoekers en andere partners voor onderzoek naar circulaire en inclusieve economie.
- zal dienen als een platform voor het experimenteren en prototypen van circulaire en inclusieve economie.
- is een plek voor studenten om ervaring op te doen en om kennis en vaardigheden te delen, vooral op het gebied van nieuwe bedrijfsmodellen.
- is een Hanze UAS-vitrine met betrekking tot toegepast wetenschappelijk onderzoek.

De BUBO-methode en het PERISCOPE-project

Strikt gesproken maken alleen de eerste twee fasen (dat wil zeggen brieven - de individuele visies van burgers - en de Schetsatelier-bijeenkomsten) deel uit van het *PERISCOPE Entrepreneurial Discovery Process* en komen we heel dicht bij hoe het EDP-proces eruit zou moeten zien.

De hierboven beschreven schetsatelier heeft behoorlijk wat bedrijfs- of waardeproposities zal opleveren, veel meer dan we nodig hebben als input voor het Periscope Foresight-model. Dit geeft ons nogal wat 'nevenschade' die we niet willen verspillen. Dat is het moment waarop fase 3 van start gaat, omdat we willen dat alle interessante - maar toch door de Foresight-modellen afgewezen - zakelijke proposities worden omgezet in levensvatbare bedrijfsmodellen.

Als we kunnen samenwerken met enkele van de PERISCOPE-partners, die geloven dat de BUBO-methode past bij hun idee van een *Entrepreneurial Discovery Process*, kunnen we onze krachten bundelen om te zien of we de samenwerking kunnen formaliseren door middel van een nieuwe Interreg-toepassing (of soortgelijke). Deze samenwerking zou de vorm kunnen krijgen van een Broedplaats naar een Inclusieve Economie; waar partners, universiteiten, vakschool en een internationale BUBO-gemeenschap de handen in elkaar kunnen slaan om bedrijfsvoorstellen te ontdekken en nieuwe bedrijfsmodellen te ontwikkelen die rekening houden met regionale / maatschappelijke en ecologische behoeften als startpunt.

De voortzetting van de BUBO-methode is echter niet strikt afhankelijk van de samenwerkingspartners van PERISCOPE. Natuurlijk willen we graag dat partners samenwerken, maar zelfs als partners niet geïnteresseerd zijn om ons te helpen bij het ontwikkelen van bedrijfsmodellen en het voorgestelde proeftuin, blijven we de BUBO-methode blijven gebruiken in Noord-Nederland (of daarbuiten)

Samenvatting van de mogelijkheden tot ondernemen



Bedrijventerreinen

Korte beschrijving:

Elk dorp heeft vaak zijn eigen bedrijvenpark, dat vaak volledig 'los' staat van het dorp waar het een onderdeel van is. Door vergroening en door 'circulair denken' - agrarische producten of lokaal afval verwerken tot duurzame producten - kan een bedrijvenpark een meer zichtbaar, tastbaar en inclusief deel van de gemeenschap worden.

Voordelen (voor people/profits/planet):

Bedrijvenparken worden geïntegreerde delen van lokale gemeenschappen. Oprichting van bedrijfsecosystemen, inclusief woongebieden. CO2-uitstoot verminderen

Belangrijkste spelers en hun rollen:

Lokale bedrijven, overheden en burgers.

Wat is nodig:

Een nieuwe ronde van rondetafel sessies om een nieuw bedrijfsmodel (inclusief de waardepropositie) en een prototype van het bedrijfsmodel met betrokken belanghebbenden te ontwikkelen. Pilot. Samenwerking met overheden. Funding. Betrokkenheid van lokale / regionale belanghebbenden.

Periscope schetsatelier

Dynamiek

Korte beschrijving:

Stelt u zich eens voor hoe dynamisch het Groningse landschap zou worden als de land-watergrens vloeibaarder en waziger wordt? Waarom niet dijken wegnemen en het tij zijn werk laten doen. De stijgende zeespiegel is gerelateerd aan klimaatverandering en we kunnen zien dat de stijgende zeespiegel zeer bedreigend is, als iets waar we tegen moeten vechten door steeds hogere dijken te bouwen. Stijgende zeespiegels kunnen ook worden beschouwd als een business opportunity, waarbij innovatieve en provocerende ontwerpideeën worden geïnitieerd, zoals: een fietsdam door het water en verschillende soorten kustverdedigingssystemen. Een goed voorbeeld is het project Breebaartpolder, waar de scheidingslijn tussen zout en zoet water zeer wazig is geworden, waardoor de oorspronkelijke natuurlijke rijkdom tot bloei is gekomen. Maar ook speciale soorten groenten kunnen worden geteeld in de 'zoute' gebieden.

Voordelen (voor people/profits/planet): het verbouwen van groenten die gedijen in zoute gebieden, de economie van het noorden van Groningen revitaliseren, aanpassing aan de klimaatverandering, nieuwe vormen van toerisme. Nieuwe ontwerpideeën.

Belangrijkste spelers en hun rollen: waterautoriteiten (samenwerking / ondersteuning); speciale belangengroepen / NGO's (mensen zullen weerstand laten zien tegen het onder water zetten van land); nationale / provinciale / lokale autoriteiten; Natuurbeschoudorganisaties (ondersteuning en expertise)

Wat is nodig:

Een nieuwe ronde van tafelsessies om een nieuw bedrijfsmodel (inclusief de waardepropositie) en een prototype van het bedrijfsmodel met geëngageerde belanghebbenden te ontwikkelen. Pilot. Samenwerking met overheden. Ondersteuning door waterautoriteiten. Funding. Commitment van lokale / regionale burgers.

Ecologie

Korte beschrijving:

Bos als CO₂-sink (Een CO₂-sink of koolstofput verwijst in de aardwetenschappen naar een koolstofreservoir dat gedurende een onbepaalde tijd meer koolstofhoudende verbindingen opneemt dan dat het uitstoot. Een voorbeeld is een bos – bron Wikipedia.)

Door elk dorp en elke stad zijn dorps- en stadsbos te geven kan de provincie Groningen zich ontwikkelen tot één grote CO₂-sink. Op termijn zal de provincie dan meer CO₂ uit de lucht opnemen dan er wordt uitgestoten. De CO₂ die we afvangen hoeft niet ondergronds te worden opgevangen of verbrand in kolencentrales, maar kan gebruikt worden als biomassa, een energiebron om bijvoorbeeld planten in kassen beter te laten groeien.

In laaggelegen polders kan bos aangeplant worden. Na de kap van de bomen laat je ze liggen ten behoeve van de opslag van koolstof. Bijkomend voordeel is dat energie bespaard wordt omdat de polder niet meer bemaaid hoeft te worden. Voordelen (voor mensen / winst / planeet):

CO₂ opnemen uit de atmosfeer, de economie van de provincie Groningen revitaliseren, productie van biomassa,

Belangrijkste spelers en hun rollen:

Provinciale en lokale overheden (voor juridische en administratieve ondersteuning); Universiteiten (onderzoeksmogelijkheden). Ecologische organisaties / NGO's (ondersteuning)

Wat is nodig:

Een nieuwe ronde van tafelsessies om een nieuw bedrijfsmodel (inclusief de waardepropositie) en een prototype van het bedrijfsmodel met geëngageerde belanghebbenden te ontwikkelen. Goedkeuring door de overheid. Proefproject.

Periscope schetsatelier

Van landbouwgrond tot bos

Korte beschrijving:

Van alle agrarisch gebied in Nederland komen de Veenkoloniën het meest in aanmerking om de omslag van landbouwareaal naar bos te maken, vanwege de hier aanwezige dalgronden. Het is zelfs meer geschikt voor bomen dan voor aardappels.

Voor boeren kan het interessant zijn om de omslag naar bosbouw te maken: er is een toenemende belangstelling om in hout te bouwen, wat betekent dat de houtwaarde eveneens toeneemt.

Voordelen van bos zijn:

- Er kan in gewoond worden
- Er kan in gerecreëerd worden
- Er kan CO₂ in worden opgeslagen
- Er kan in geoogst worden.

Men kan ook denken aan het oprichten van een boscoöperatie waar men lid van kan worden.

Voordelen (voor people/planet/profit):

Nieuwe kansen voor boeren, koolstofafvang en -opslag, productie van biomassa

Belangrijkste spelers en hun rollen:

Regionale / lokale overheden (regulering en facilitering), boeren (landeigenaren), universiteiten (onderzoek), regionale / lokale maatschappelijke organisaties (legitimacy).

Wat is nodig:

Een nieuwe ronde van ronde tafelsessies om een nieuw bedrijfsmodel (inclusief de waardepropositie) en een prototype van het bedrijfsmodel met toegewijde belanghebbenden te ontwikkelen. Pilot. Samenwerking met overheden. Funding. Commitment van boeren en regionale / lokale maatschappelijke organisaties.

Gezondheidszorg

Korte beschrijving:

De zorg is de afgelopen decennia steeds meer geconcentreerd in grote instellingen. Met als gevolg dat de kleinere dorpen hun tehuizen zijn kwijtgeraakt. Geef de zorg weer terug aan het dorp en de gemeenschap. En maak het voor iedereen betaalbaar, ook voor mensen die alleen maar een AOW hebben. Zie de zorg niet alleen in termen van geld, maar ook als een vorm van sociaal ondernemerschap waar in gezamenlijkheid met anderen (gezinnen, jongeren) wordt gekookt, gegeten, gewerkt etc. Het verbindt generaties en zorgt ervoor dat ouderen volwaardig deel blijven uitmaken van de gemeenschap.

Voordelen (voor People/planet/profit): gevoel voor gemeenschap, zorgen voor de mensen, kwaliteit van het leven in kleine landelijke dorpen, een plek onder de zon bieden voor iedereen, innovatieve vormen van zorg,

Belangrijkste spelers en hun rollen:

Lokale (sociale) ondernemers (burgers?), Provinciale en lokale overheden (voor juridische en administratieve ondersteuning); burgers (als vrijwilligers om het project succesvol uit te voeren). Zorgverzekeringsmaatschappijen (toestemming en financiering). Universiteiten (onderzoeksmogelijkheden), NGO's (ondersteuning), makelaars in onroerend goed (huisvesting); constructiemaatschappijen (voor het geval aanpassingen nodig zijn aan bestaande huizen). Geldverstrekkers (crowdfunding?)

Wat is nodig:

Een nieuwe ronde van ronde tafelsessies om een nieuw bedrijfsmodel (inclusief de waardepropositie) en een prototype van het bedrijfsmodel met toegewijde belanghebbenden te ontwikkelen. Pilot. Samenwerking met overheden. Toestemming van zorgverzekeraars. Ondersteuning door geldverstrekkers.

Periscope schetsatelier

Right To Roam

Korte beschrijving:

In onder meer Wales en de Scandinavische landen kennen ze Right to Roam, oftewel Allemansrecht: het gewoonterecht om particuliere grond te betreden om van de vrije natuur te genieten. Men mag er wandelen, fietsen, zwemmen en varen, niet-beschermd bloemen, paddenstoelen en bessen plukken, en voor één nacht een tent opzetten. Voorwaarde is dat geen schade aan de natuur of aan landbouwgewassen wordt aangericht en dat de eigenaar niet wordt gestoord (bron Wikipedia). In Groningen zou op de schouwpaden en de particuliere toegangswegen door polders, akkers en weilanden het Allemansrecht ingesteld kunnen worden. Een hernieuwde ontsluiting sluit tevens aan bij de historie. Veel paden die nu verboden terrein zijn waren vroeger algemeen in gebruik als kerkenpaden of voetpaden.

De paden lenen zich tevens voor het aanleggen van bloemrijke singels, wat de insectenstand en biodiversiteit ten goede zou komen.

Belangrijkste acteurs en hun rollen:

Landeigenaars (die hun grond toegankelijk maken), lokale (sociale) ondernemers (burgers?), Provinciale en lokale overheden (voor juridische en administratieve ondersteuning); burgers (als vrijwilligers om het project succesvol uit te voeren). Universiteiten (onderzoeksmogelijkheden). Ecologische organisaties / NGO's (ondersteuning)

Wat is nodig:

Een nieuwe ronde van ronde tafelsessies om een nieuw bedrijfsmodel (inclusief de waardepropositie) en een prototype van het bedrijfsmodel met toegewijde belanghebbenden te ontwikkelen. Pilotproject. Overheidssteun, steun van grondeigenaren.

Lazy openbaar vervoer

Korte beschrijving:

Noord-Groningen is rijk aan maren, oude waterlopen die als een fijnmazig netwerk de dorpen en dorpjes onderling verbinden. De maren waren in vroeger tijd essentieel in het transportsysteem van Groningen. Marktschepen en trekschuiten voeren wekelijks naar de stad Groningen om daar mensen en goederen af te leveren of op te halen. De maren brengen je op plekken waar je niet per auto, fiets of wandelend kunt komen. Ze bieden ongekeende mogelijkheden om het gebied toeristisch te ontsluiten en de cultuurhistorie van het landschap te ontdekken. Er kan zelfs gedacht worden aan het inzetten van de maren als een middel van openbaar vervoer, bijvoorbeeld voor toeristen die op een ontspannen manier door de provincie willen trekken; een 'cruise op z'n Gronings'.

Voordelen (voor people.planet/profit):

Bijdragen aan de economische vitaliteit van het platteland / revitalisering van kustgebieden / Noord-Groningen op de kaart zetten; de culturele geschiedenis van het landschap ontdekken; aantrekken van 'langzaam toerisme';

Belangrijkste acteurs en hun rollen:

Lokale (sociale) ondernemers (burgers?), Provinciale en lokale overheden (voor juridische en administratieve ondersteuning); burgers (als vrijwilligers om het project succesvol uit te voeren). Eigenaren van de gebouwen (die toegang verlenen tot de gebouwen). Universiteiten (onderzoeksmogelijkheden). Ecologische organisaties / NGO's (ondersteuning)

Wat is nodig:

Een nieuwe ronde van ronde tafelsessies om een nieuw bedrijfsmodel (inclusief de waardepropositie) en een prototype van het bedrijfsmodel met toegewijde belanghebbenden te ontwikkelen. Pilot. Samenwerking met overheden.

Periscope schetsatelier

Technologie en ambacht

Korte beschrijving:

Met de ontwikkeling van moderne technologie zijn veel ambachten en ambachten in de afgelopen vijftig jaar verdwenen. Samen met deze ontwikkeling gaat een belangrijke bron van kennis verloren. Waar eens de techniek van rietknippen en maaien met de zeis van generatie op generatie werd doorgegeven, wordt dit nu mechanisch gedaan. Helaas gebeurt dit in meer (economische) domeinen, wat resulteert in verlies van vakmanschap.

Als voorbeeld, hoe 'oude' ambachten in leven kunnen worden gehouden, is de zogenaamde 'Compagnons du Devoir' in Frankrijk. Het idee komt voort uit het middeleeuwse gildenstelsel. Groepen jongeren wonen vijf tot zes jaar samen en reizen door het land om een vak te leren. Nadat ze het leerlingwezen hebben voltooid, kunnen ze zichzelf een meesterlijke vakman noemen.

Voordelen (voor people/planet/profit):

Het beveiligen van historische ambachten en technologieën, gemeenschapsgevoel tussen meesters en leerlingen en tussen leerlingen, complementair aan de huidige onderwijssystemen.

Belangrijkste acteurs en hun rollen:

Overheden, industrie- / werkgeversverenigingen, vakbonden

Wat is nodig:

Een nieuwe ronde van ronde tafelsessies om een nieuw bedrijfsmodel (inclusief de waardepropositie) en een prototype van het bedrijfsmodel met toegewijde belanghebbenden te ontwikkelen. Pilot. Samenwerking met overheden. Funding.

Van Stee naar Stay

Korte beschrijving:

'Stee' is het Groninger woord voor 'plaats, of locatie'. Monumentale gebouwen die momenteel worden bedreigd door destructie als gevolg van afnemende bevolkingsniveaus, leegstand en aardbevingsproblemen kunnen worden gebruikt voor permanente bewoning en toeristische accommodatie. Het is belangrijk dat verschillende organisaties samenwerken om spannende en avontuurlijke mogelijkheden te creëren, zoals wandel- of fietsroutes met logies in historische fabrieken, boerderijen, molens en landhuizen. De toeristen moeten kunnen kiezen uit een breed scala aan opties, variërend van luxe tot gewoon.

Voordelen (voor mensen / winst / planeet):

Economisch revitaliserende plattelandsgebieden; voorkomen dat monumentale gebouwen worden vernietigd; behoud van geschiedenis voor toekomstige generaties;

Belangrijkste acteurs en hun rollen:

Lokale (sociale) ondernemers (burgers?), Overheden (voor juridische en administratieve ondersteuning); burgers (als vrijwilligers om het project succesvol uit te voeren). Eigenaren van de gebouwen (die toegang verlenen tot de gebouwen)

Wat is nodig:

Een nieuwe ronde van ronde tafelsessies om een nieuw bedrijfsmodel (inclusief de waardepropositie) en een prototype van het bedrijfsmodel te ontwikkelen. Selectie van betrokken stakeholders. Pilotproject. Overheidssteun, steun van eigenaren van de gebouwen.

Periscope schetsatelier

Historie inzetten ten behoeve van klimaatbeheersing

Korte beschrijving:

In de Veenkoloniën speelt het probleem van de bodemdaling. Er moeten waterbuffers komen om het wateroverschot onder controle te krijgen. In het verleden zijn veel wateren gedempt, zoals bijvoorbeeld de Borgercompagniestervaart. In plaats van het graven van een groot meer, zoals de plannen nu zijn, zou het historisch waterwegenpatroon gebruikt kunnen worden om het water te bufferen en voor recreatievaart opnieuw bevaarbaar te maken

Voordelen (voor people/planet/profit):

Klimaatadaptatie, bijdragend aan veerkracht van de Noord-Nederlandse economie, aantrekkelijk voor toeristen

Belangrijkste acteurs en hun rollen:

Lokale / regionale / lokale overheden (verordening), waterschappen (regulering / facilitering), bouwbedrijven (voor de uitvoering van de werkzaamheden), universiteiten (onderzoek)

Wat is nodig:

Een nieuwe ronde van ronde tafelsessies om een nieuw bedrijfsmodel (inclusief de waardepropositie) en een prototype van het bedrijfsmodel met toegewijde belanghebbenden te ontwikkelen. Pilot. Samenwerking met overheden. Ondersteuning door waterautoriteiten. Funding. Commitment van lokale / regionale maatschappelijke groeperingen ..

Vernatting (kan worden uitgevoerd in combinatie met andere Business Opportunities)

Korte beschrijving:

Zet de vanouds drassige delen in ten behoeve van waterbeheer en geef deze gebieden terug aan de natuur. Maak er bijvoorbeeld een 'nat bos' van, dat niet alleen een waterbuffer maar ook opslag van CO₂ is.

Voordelen (voor people/planet/profit): CO₂ absorptie, buffering van water (adaptatie), productie van biomassa.

Belangrijkste actoren en hun rollen: regionale en lokale overheden en waterschappen (regulering en facilitering), grondeigenaren (facilitering),

Wat is nodig:

Een nieuwe ronde van ronde tafelsessies om een nieuw bedrijfsmodel (inclusief de waardepropositie) en een prototype van het bedrijfsmodel met toegewijde belanghebbenden te ontwikkelen. Pilot. Samenwerking met overheden. Ondersteuning door waterautoriteiten. Funding. Commitment van grondeigenaren en lokale / regionale maatschappelijke organisaties.



Periscope schetsatelier

Windmolens op zee

Korte beschrijving:

De oppervlakte van de Noordzee (Nederlands gedeelte) is twee maal zo groot als oppervlakte land. Door grote windmolenparken op zee te zetten kunnen we de energie uit de wind halen. De duurzaam opgewekte elektriciteit wordt gebruikt voor de elektrolyse van water (H_2O), zodat waterstof (H_2) geproduceerd wordt dat vervolgens ondergronds opgeslagen wordt. Waterstof is dé energiebron van de toekomst. Het kan gebruikt worden voor verwarming in de winter, maar ook in de industrie, als grondstof.

Voor het omzetten van H_2O in H_2 kan gebruik worden gemaakt van bestaande infrastructuur (boorplatforms op zee, Nuon-centrale in de Eemshaven, onderzeese en ondergrondse leidingen) die daarvoor wel gedeeltelijk omgebouwd en aangepast moet worden

Voordelen (voor mensen / winst / planeet):

vermindering van de CO_2 -uitstoot, gebruik van bestaande infrastructuur voor de distributie van aardgas, substitutie van aardgas door waterstof, bijdrage aan de waterstofeconomie. Revitalisering van de economie van de provincie Groningen.

Belangrijkste acteurs en hun rollen:

Provinciale en lokale overheden (voor juridische en administratieve ondersteuning); Gasunie; (infrastructuur) ; Universiteiten (onderzoeksmogelijkheden). Ecologische organisaties / NGO's (ondersteuning). Energiecoöperaties (leveranciers van schone energie)

Wat is nodig:

Een nieuwe ronde van ronde tafelsessies om een nieuw bedrijfsmodel (inclusief de waardepropositie) en een prototype van het bedrijfsmodel met toegewijde belanghebbenden te ontwikkelen. Goedkeuring door de overheid, proefproject. Samenwerking van Gasunie en energiecoöperaties.



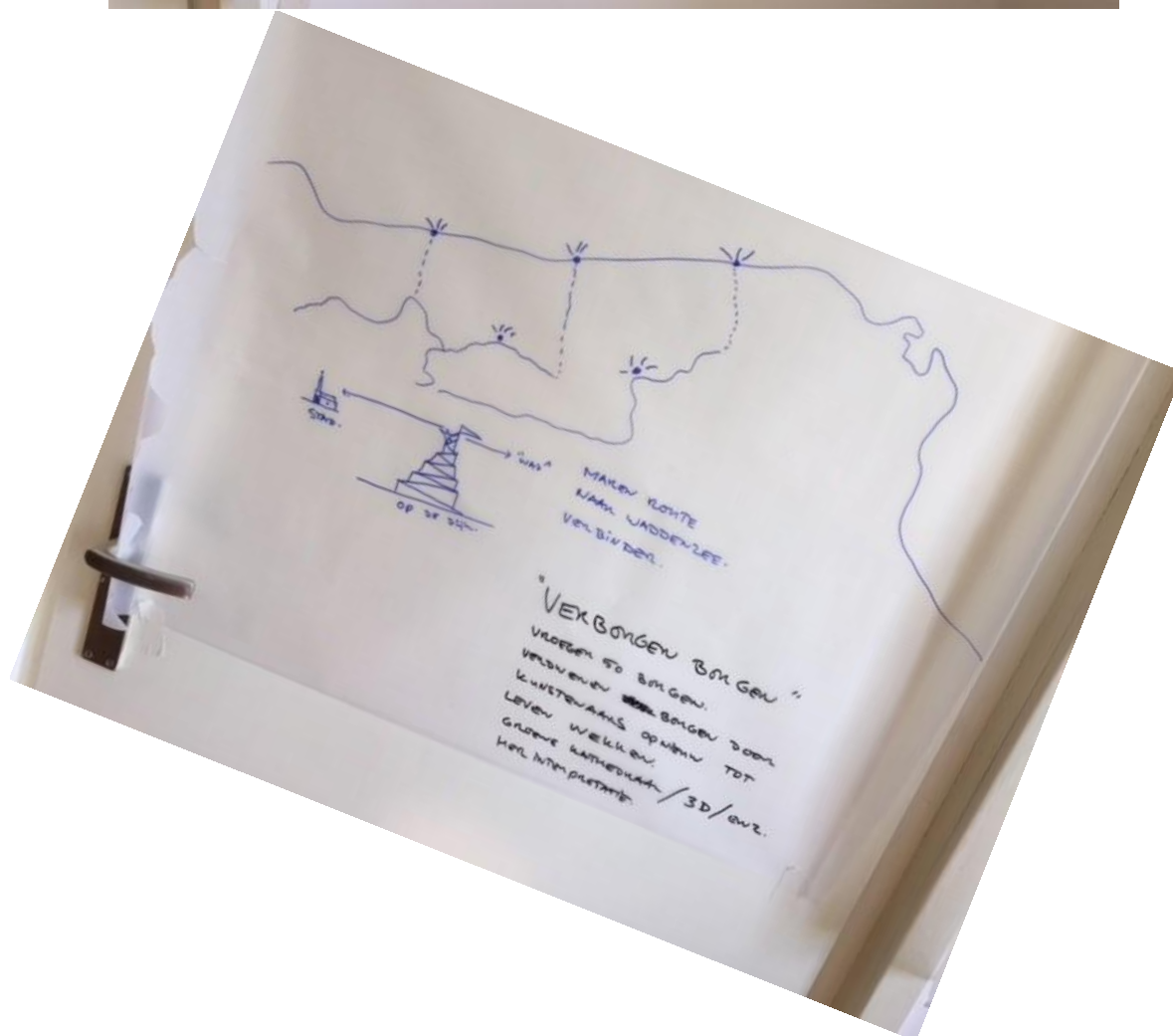
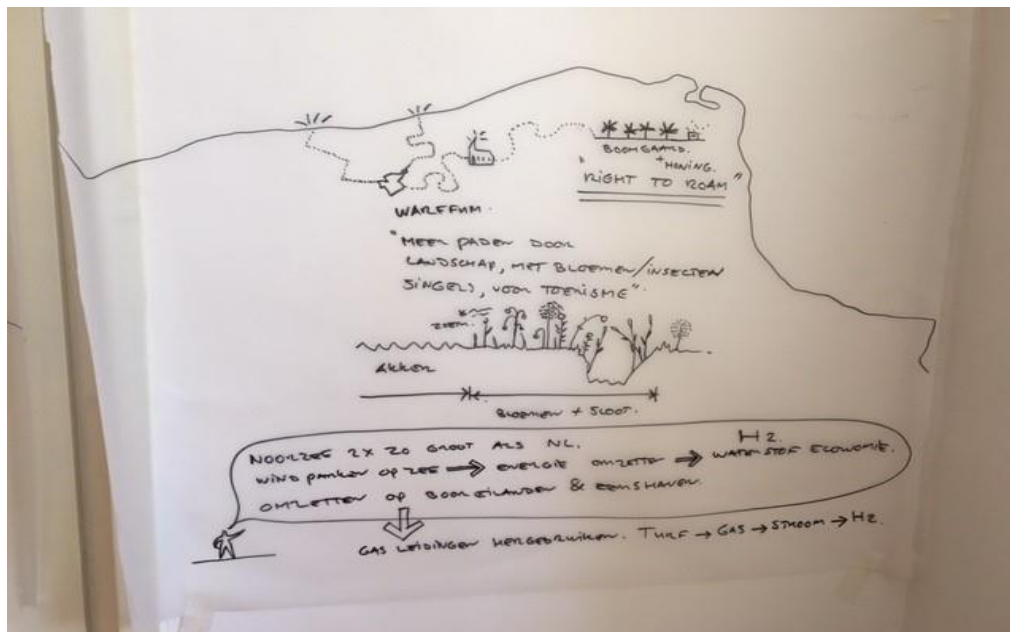
Periscope schetsatelier

Bijlage 1 Schetsen

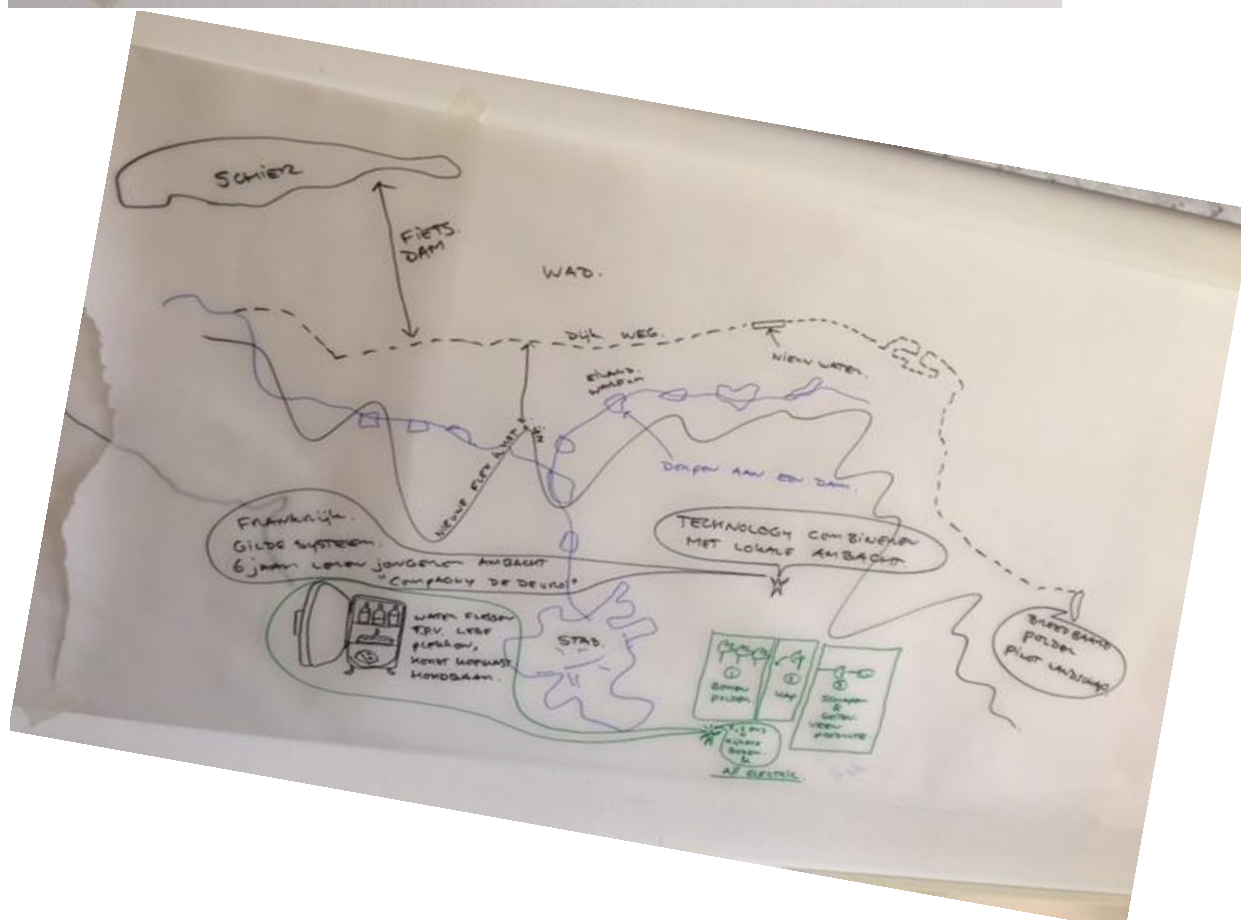
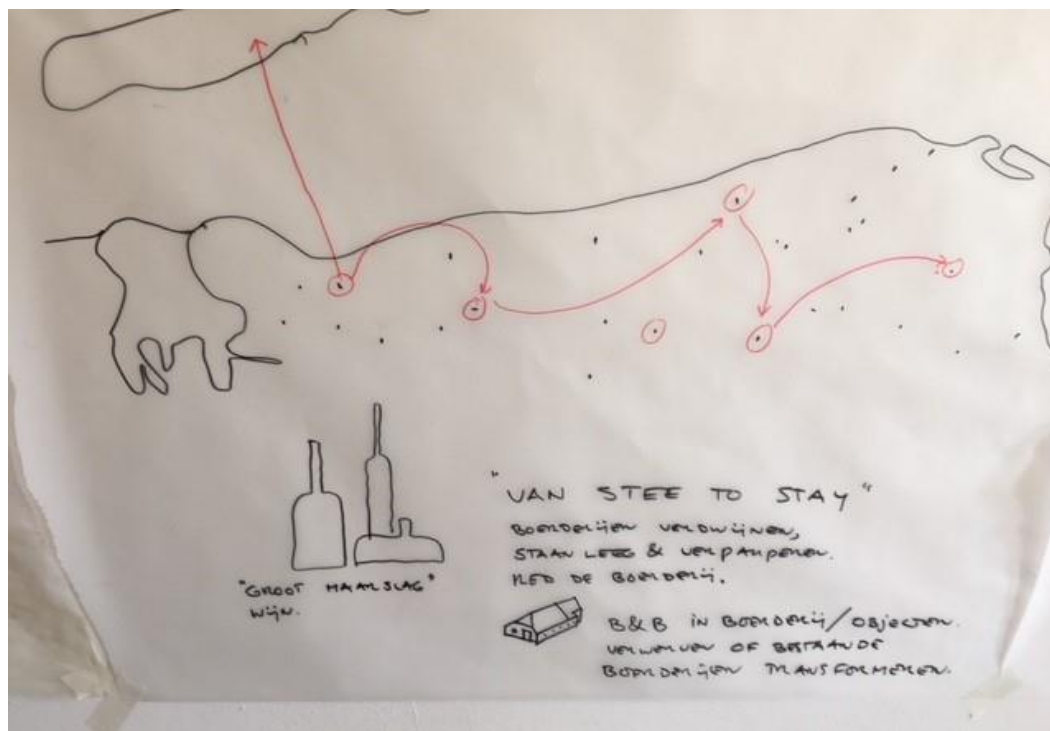
Gedurende het schetsatelier zijn in de twee rondes door de twee teams verschillende schetsen gemaakt. Hier een compilatie.

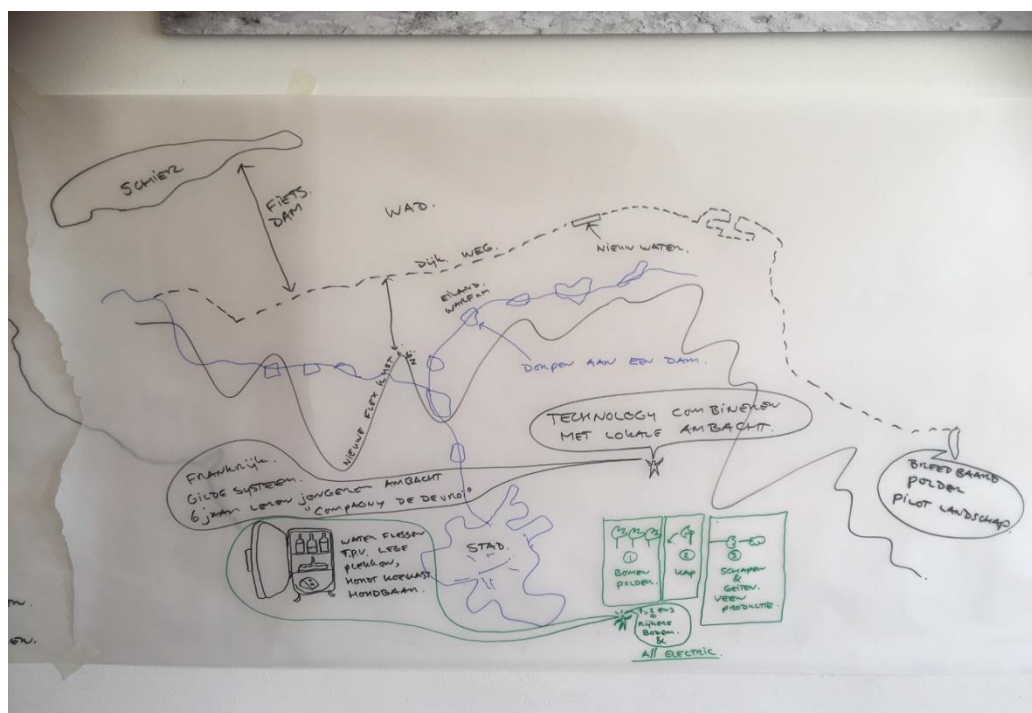
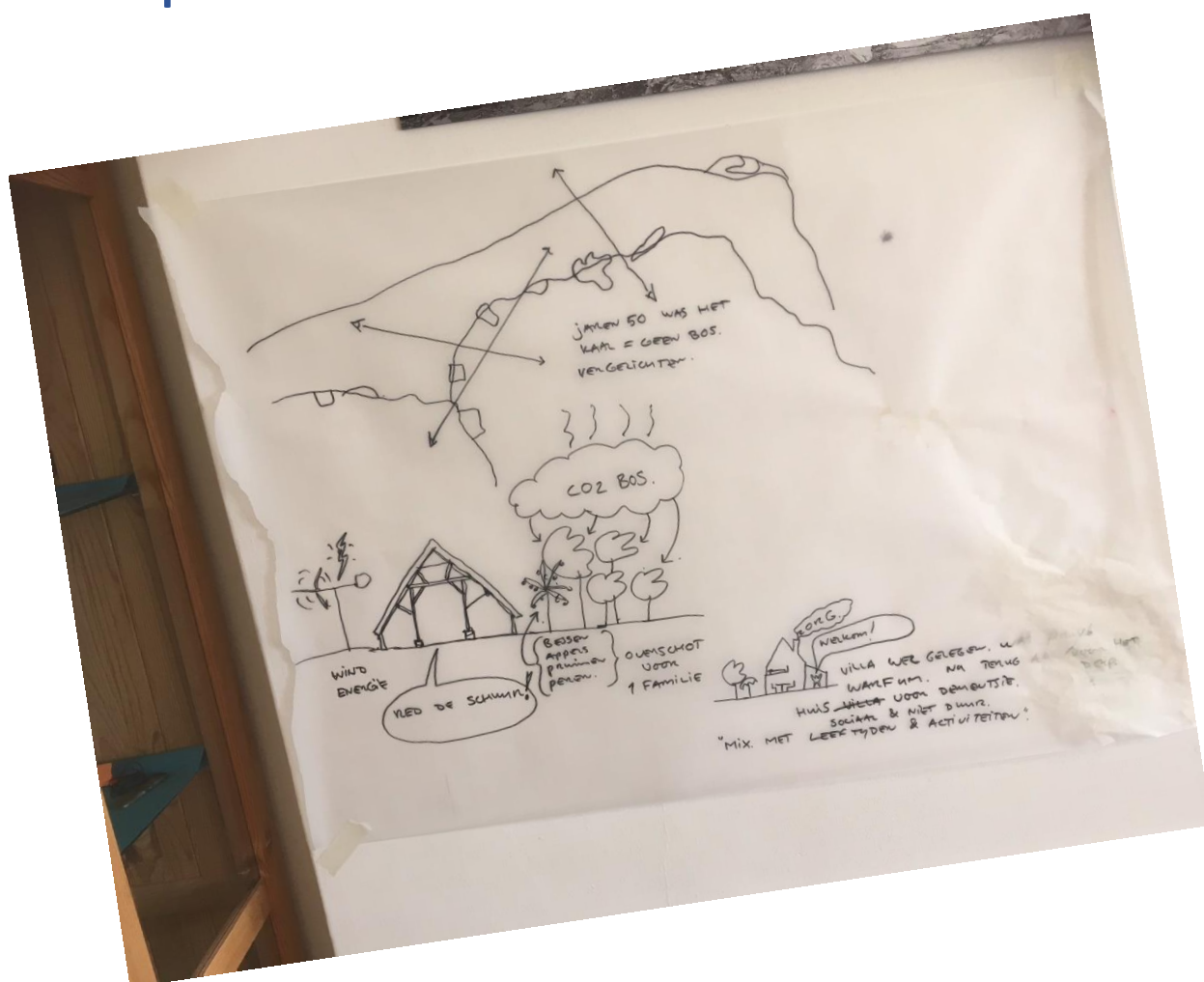


Periscope schetsatelier

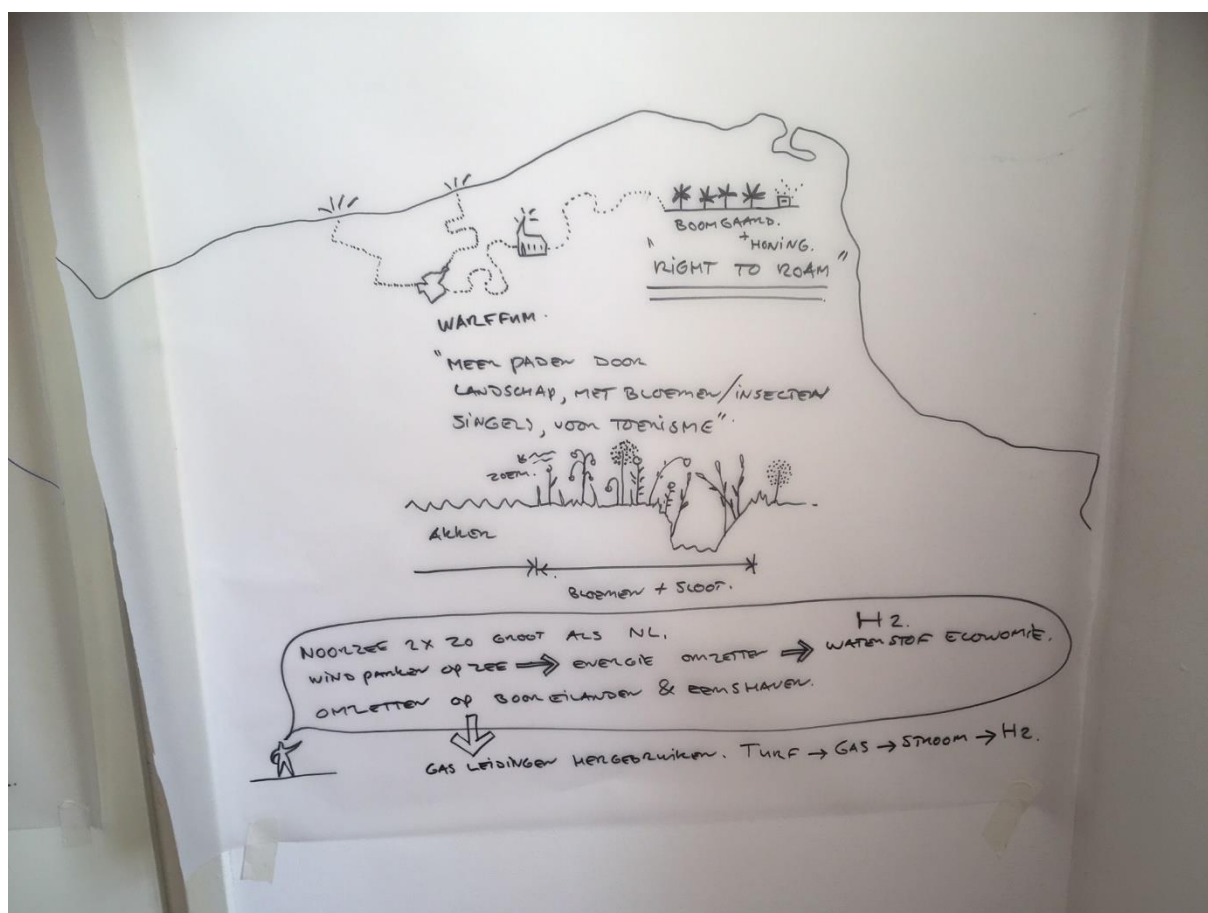
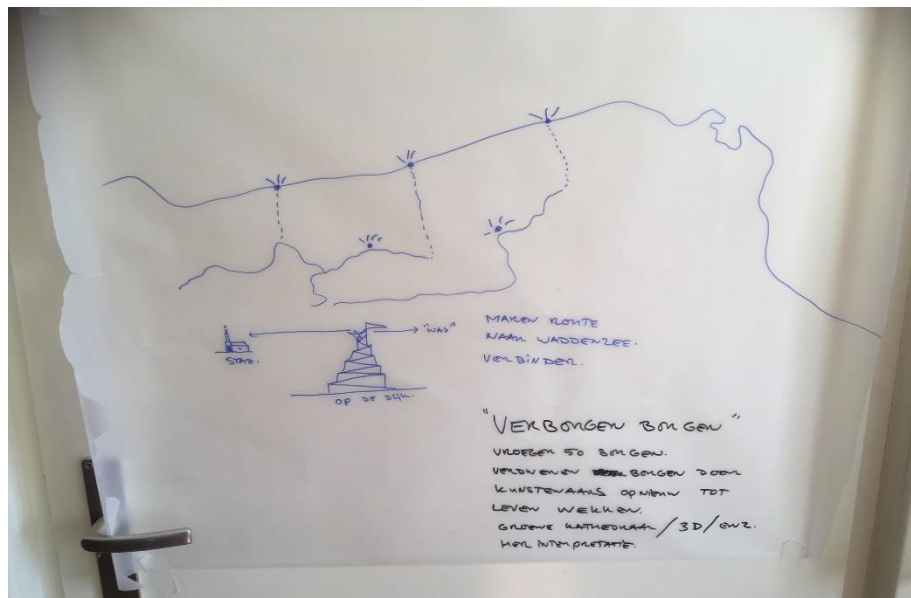


Periscope schetsatelier



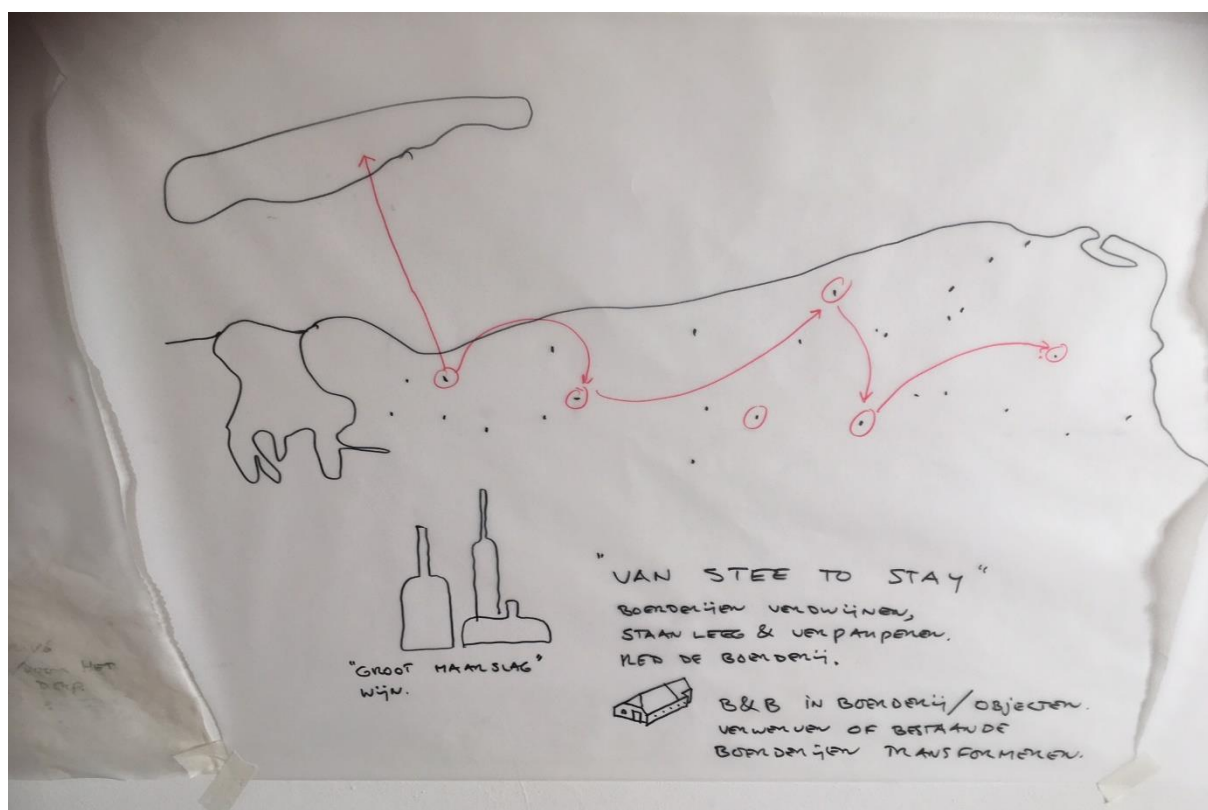
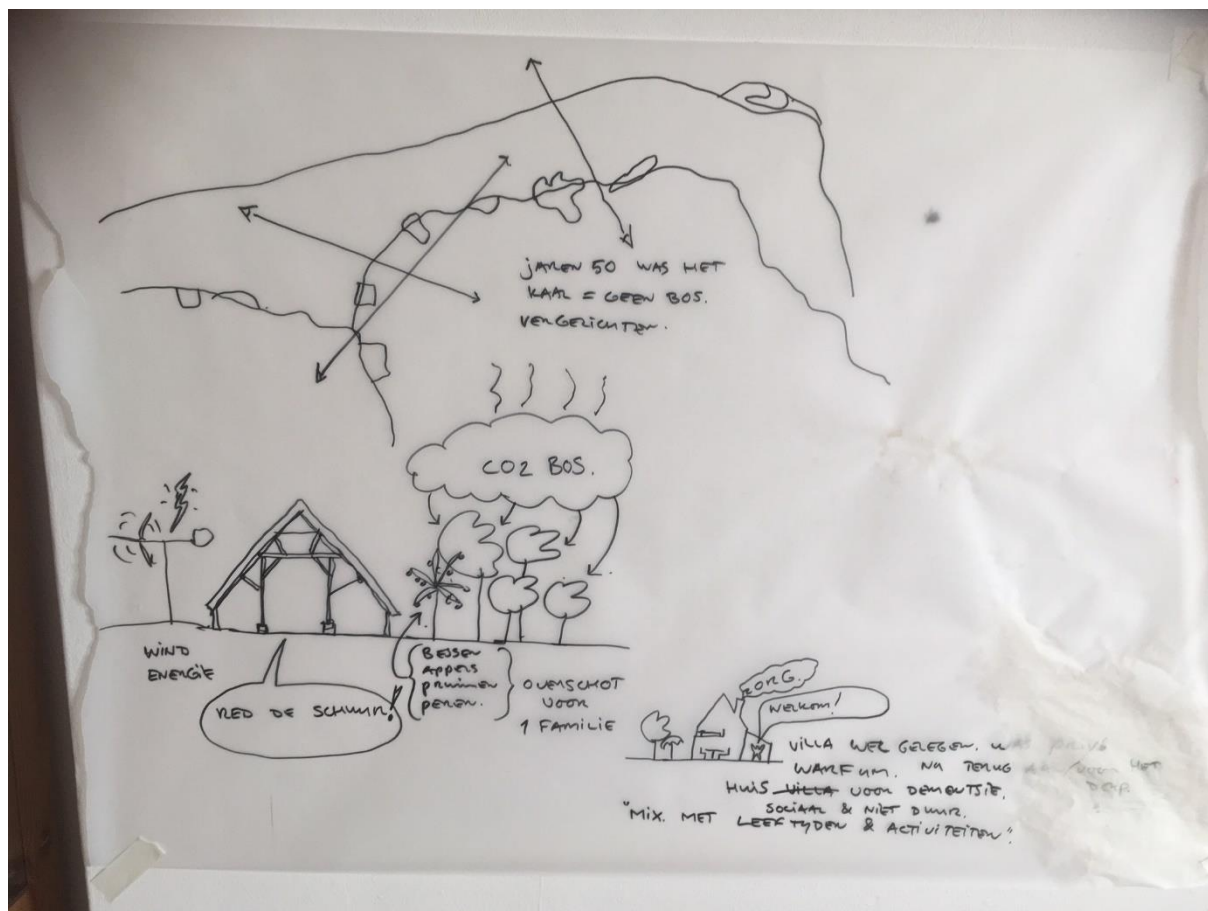


Periscope schetsatelier

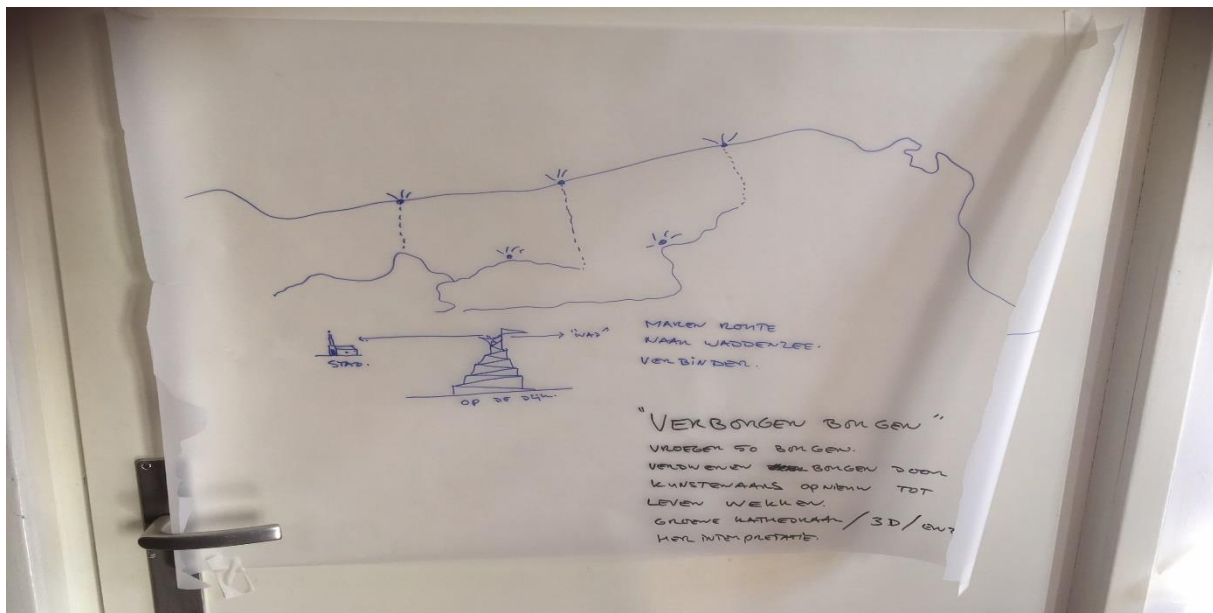
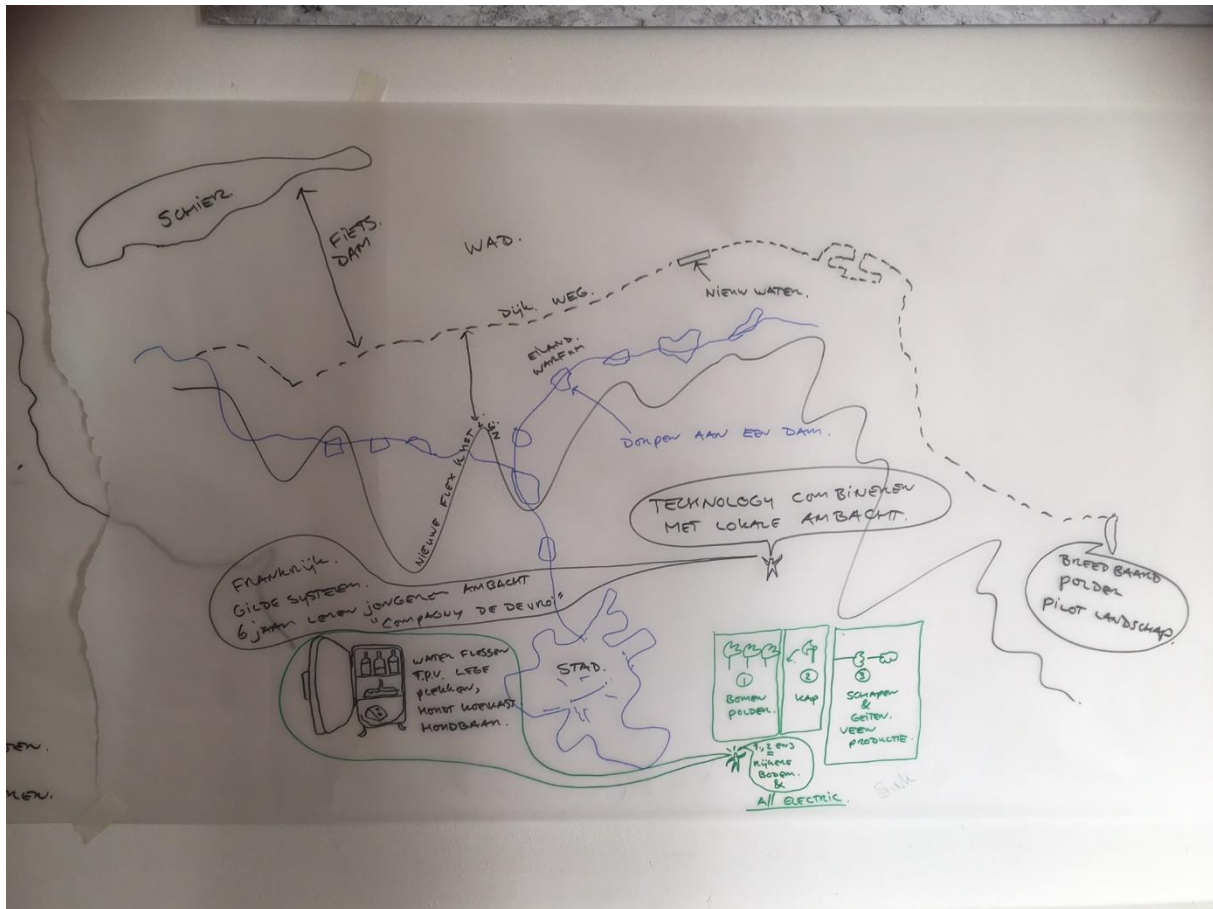




Periscope schetsatelier



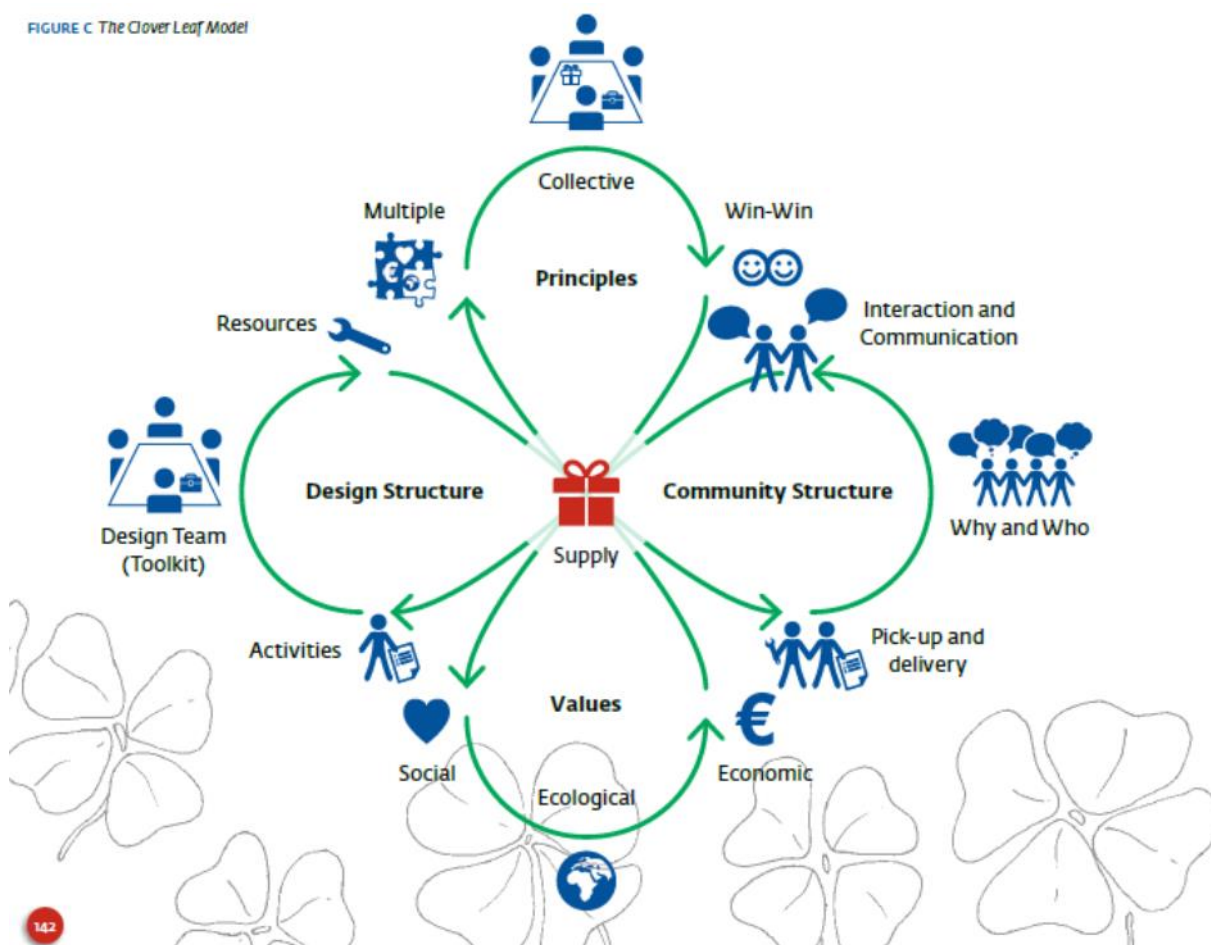
Periscope schetsatelier



Periscope schetsatelier

Bijlage 2 Het klaverblad model

FIGURE C The Clover Leaf Model

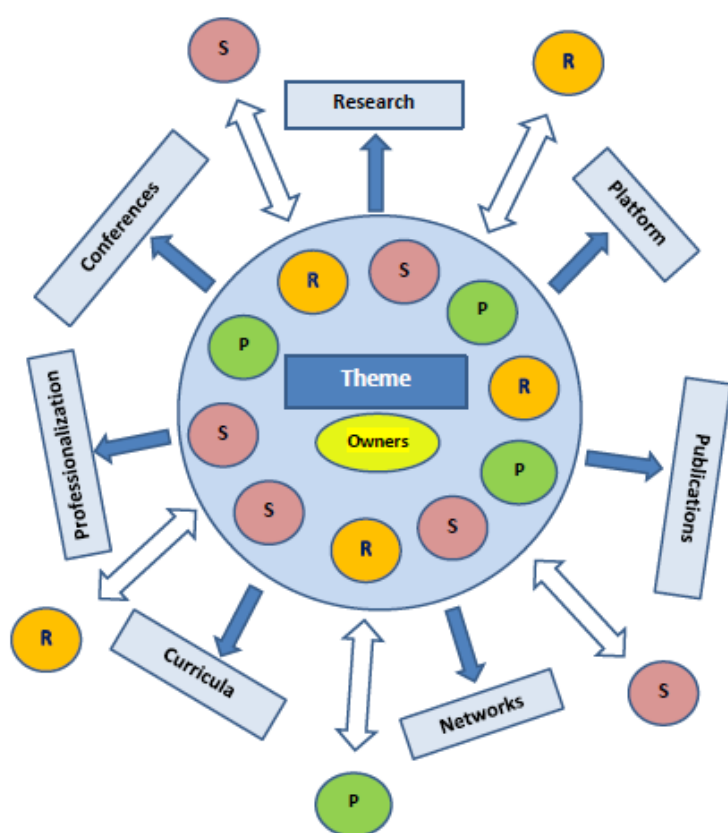


Bron: Jonker et al. (2016)

Periscope schetsatelier

Bijlage 3 De Bijenkorf

Het concept van de bijenkorf als een metafoor voor de Broedplaats naar een Inclusieve Economie. Deze Broedplaats naar een Inclusieve Economie is gebaseerd op de bijenkorfmetafoor. De bijenkorf symboliseert een transdisciplinaire netwerkgemeenschap waar vaardigheden, knowhow, best practices worden uitgewisseld en nieuwe bedrijfsmodellen worden ontwikkeld, waarbij de 'inclusieve economie' als uitgangspunt wordt genomen.



S= students
R= researchers
P= other partners



Burgers aan het roer